Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Методичні рекомендації щодо виконання психологічних завдань під час проходження виробничої (педагогічної) практики у закладах професійної освіти

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
четвертого курсу фізико-математичного факультету
спеціальності 015 «Професійна освіта”
спеціалізації 015.39 Цифрові технології
ОПП “Професійна освіта (Цифрові технології)”

Укладачі: Лариса Бутузова
Світлана Дмитрієва

Житомир-2025

УДК 378.147:004.98(072)
М 52
Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол 11 № від 30 травня 2025 р.)

Рецензенти:

Булгакова Олена – докторка психологічних наук, професорка, деканеса факультету дошкільної педагогіки та психології ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського» м. Одеса;

Миценко Даніїл – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри психології та гуманітарних дисциплін Житомирської філії Київського інституту бізнесу і технологій, м. Житомир;

Гавриловська Ксенія – кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

«Методичні рекомендації щодо виконання психологічних завдань під час проходження виробничої (педагогічної) практики у закладах професійної освіти» для здобувачів четвертого курсу бакалаврського рівня вищої освіти фізико-математичного факультету спеціальності 015 Професійна освіта, спеціалізації 015.39 Цифрові технології / Укладачі: Лариса Бутузова, Світлана Дмитрієва. Житомир: Вид–во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 82 с.

Методичні рекомендації розкривають ключові завдання та особливості реалізації психологічної компоненти під час проходження виробничої (педагогічної) практики майбутніми фахівцями-освітянами у сфері цифрових технологій. Посібник містить матеріали для формування у здобувачів важливих психологічних компетенцій кураторів та педагогів, допоміжні психодіагностичні інструменти задля виконання здобувачами професійно-орієнтованих завдань, в тому числі дослідницького, проблемного та творчого характеру.

Посібник рекомендовано здобувачам спеціальностей професійної освіти, кураторам, керівникам закладів професійної (професійно-технічної) й фахової передвищої освіти, майстрам виробничого навчання, викладачам психолого-педагогічних дисциплін та іншим категоріям освітян.

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП……4

1. Загальні положення щодо організації та проходження виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти (психологічна компонента…….5

Місце практики в професійній підготовці здобувача вищої освіти. 5

Реалізація мети та завдань психологічної компоненти виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти. 5

Компетенції та програмні результати. 7

2. Психологічна компонента у проходженні виробничої (педагогічної) практики в закладах проф13

Завдання до практики з психології (7 семестр) 13

Вимоги до звіту з психології 13

Зразок оформлення звіту про результати психологічного дослідження 14

Макет оформлення результатів психологічного дослідження, проведеного за методикою. 15

3. Психологічна компонента у проходженні виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної (професійно-технічної) й фахової передвищої освіти (8 семестр) 22

Завдання до практики з психології (8 сесместр) 22

Вимоги до звіту з психології 23

Макет оформлення результатів психологічного дослідження, проведеного за методикою 26

Критерії оцінювання виконання психологічної компоненти завдань практики здобувачем вищої освіти 32

ЛІТЕРАТУРА 33

ДОДАТКИ 36

Методики для проведення дослідження інтересів, професійних нахилів та намірів студентів групи 36

Методики для проведення дослідження міжособистісних стосунків та групової динаміки у студентській групі 49

Психологічна характеристика студента 79

ВСТУП

Сучасні запити суспільства та професійної освітньої діяльності істотно піднімають рівень вимог до здобувачів вищої освіти в аспекті змісту та структури завдань, до самостійного вирішення яких майбутній фахівець має бути готовий. Проходження різних видів практики здобувачами вищої освіти на етапі первинної професіоналізації суттєво сприяє підготовці конкурентоздатних компетентних фахівців професійної освіти. Практика займає чільне місце у системі професійної підготовки здобувачів вищої освіти у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, регламентується навчальним планом та положенням про проведення практики студентів закладу вищої освіти [2] та є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми «Професійна освіта (Цифрові технології)». Вона тісно пов'язана з освітнім процесом, оскільки дозволяє здобувачам застосовувати набуті знання на практиці: виконувати різноманітні завдання, самостійно проводити навчальні заняття ***в закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти***, а також глибше усвідомити відповідальність і багатогранність майбутньої професійної діяльності в сфері інформаційних технологій.

Методичні рекомендації щодо реалізації психологічної компоненти виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти укладені на основі «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.12.1994 р., № 351, Положення про практику здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка (нова редакція) (від 31.05.2024р., №77), навчального плану та освітньо-професійної програми «Професійна освіта (Цифрові технології)».

Метою посібника є допомога здобувачу бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта» у виконанні психологічних вимог її проходження у закладах професійної (професійно-технічної) й фахової передвищої освіти, запропоновано траєкторію та модель організації психологічного дослідження у студентських групах. Він містить: мету і завдання практики, обґрунтування забезпечення формування професійних компетенцій та програмних результатів, методичний опис протоколу виконання її психологічної складової та вимоги щодо її проходження, критерії оцінювання, методичні вказівки щодо її проведення та оформлення звітної документації.

Наведено методичні вказівки та рекомендації щодо доцільних варіантів організації та проведення психологічних досліджень під час проходження виробничої (педагогічної) практики здобувачами вищої освіти у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, наведено зміст та протоколи завдань, схеми характеристик студентів та психологічного аналізу студентської групи.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (ПСИХОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА)

Місце практики в професійній підготовці здобувача вищої освіти

Виробнича (педагогічна) практика в закладах професійної освіти є однією з важливих складових комплексу практичної підготовки, регламентується розробленою наскрізною програмою практики [13] та проводиться у двох семестрах на останньому (четвертому) курсі підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 015 Професійна освіта. Вона триває 10 тижнів та охоплює 450 годин (15 кредитів ЄКТС) активної практичної включеності здобувача у реалізацію завдань професійної діяльності закладу професійної освіти:

- ➢ у 7 семестрі протягом чотирьох тижнів, що відповідає 180 годинам (6 кредитам).
- ➢ у 8 семестрі протягом шести тижнів, що відповідає 270 годинам (9 кредитам).

Реалізація мети та завдань психологічної компоненти виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти

Загальною метою виробничої (педагогічної) практики є закріплення, вдосконалення та формування фахових компетентностей, набуття практичного досвіду реалізації майбутньої професійної діяльності, формування готовності до використання сучасних педагогічних та цифрових технологій в освітньому процесі, вироблення особистого ставлення до професії й вдосконалення навичок прийняття самостійних рішень у професійній діяльності.

Психологічна компонента виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти спрямована на реалізацію ряду її загальних ***завдань***:

Методичних:

- ✓ вивчення організації навчального процесу у закладах професійної (професійно-технічної)/ фахової передвищої освіти та вимог до оформлення відповідної документації (підготовки обґрунтованих психологічних характеристик здобувачів освіти, планування та проведення групових та загальноосвітніх заходів у закладах професійної освіти);
- ✓ вивчення і узагальнення досвіду професійної діяльності педагогів професійного навчання, майстрів виробничого навчання відповідно до спеціалізації (врахування індивідуально-психологічних особливостей та стану психічного благополуччя здобувачів професійної освіти, аналіз заходів щодо попередження емоційного вигорання педагогів, ознайомлення зі специфікою комунікації з батьками здобувачів освіти);
- ✓ практична підготовка до самостійної роботи в якості педагога професійного навчання, майстра виробничого навчання й куратора групи (формування

компетенцій налагодження діалогу та пошуку індивідуального підходу до студентів з урахуванням даних психологічної діагностики, врахування гендерної специфіки навчання студентів, використання різних методів аналізу групових процесів тощо);

- ✓ надання допомоги базам практики в цифровізації освітнього процесу, розвитку матеріально-технічної бази кабінетів практичного навчання (розробка цифровізованих форм опитування, складання психологічної індивідуальної траєкторії професійного зростання студентів).

Пізнавальних:

- ✓ вивчення роботи закладу освіти, його спеціальних підрозділів (включаючи соціально-психологічну службу закладу);
- ✓ ознайомлення з сучасними методами, формами та засобами навчання в галузі майбутньої професії, з досвідом роботи фахівців за спеціальністю (врахування типологічних та індивідуальних особливостей, спрямованості студентів в плануванні та проведенні різних форм роботи).

Практичних:

- ✓ закріплення у виробничих умовах теоретичних знань, що були отримані під час вивчення спеціальних дисциплін в процесі навчання (зокрема, освітньої компоненти «Психологія»);
- ✓ поглиблення і закріплення теоретичних знань з педагогіки, психології, професійної педагогіки та методики професійного навчання (розробка психолого-педагогічних рекомендацій щодо роботи зі групою здобувачів професійної освіти, їх професійною та особистісною спрямованістю, врахування індивідуальних особливостей когнітивного та особистісного розвитку студентів, застосування навичок збереження та зміцнення їх психічного здоров'я; практикування навичок попередження емоційного вигоряння педагогів);
- ✓ оволодіння сучасними технологіями навчання (застосування різних прийомів та засобів при різних типах навчання у навчально-виховному процесі);
- ✓ набуття практичних навичок та освоєння передового педагогічного досвіду (участь у профорієнтаційних, здоров’язбережувальних, психоедукаційних та патріотичних заходах закладу освіти);
- ✓ набуття навичок планування основних видів навчальної роботи педагога професійного навчання, майстра виробничого навчання в галузі інформаційних технологій (внесення даних щодо виконання завдань індивідуальної роботи здобувача освіти під час проходження практики, ознайомлення з ефективним прийомами цифровізації планування педагогічної діяльності);
- ✓ закріплення вміння проводити роботу з групою та окремими здобувачами з урахуванням їх вікових і індивідуальних особливостей (дослідження групових соціально-психологічних процесів та формулювання психолого-педагогічних рекомендацій щодо посилення ефективності роботи зі студентськими групами).

- ✓ вдосконалення вмінь проводити методичну роботу з професійної підготовки молоді (використання обґрунтованих дослідницьких даних при плануванні методичної роботи).

Компетенції та програмні результати.

В період проходження практики здобувач вищої освіти має набути ряд ***компетентностей***, серед яких:

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК5. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність працювати в команді.

ЗК9. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК10. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК11. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.

СК1. Здатність застосовувати освітні теорії та методології у педагогічній діяльності.

СК2. Здатність забезпечити формування у здобувачів освіти цінностей громадянськості і демократії.

СК3. Здатність керувати навчальними/розвивальними проектами.

СК4. Здатність спрямовувати здобувачів освіти на прогрес і досягнення.

СК5. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення та інтегрувати їх в освітнє середовище.

СК6. Здатність реалізовувати навчальні стратегії, засновані на конкретних критеріях для оцінювання навчальних досягнень.

СК9. Здатність здійснювати професійну діяльність з дотриманням вимог законодавства, стандартів освіти та внутрішніх нормативних документів закладу освіти.

СК10.Здатність впроваджувати ефективні методи організації праці відповідно до вимог екологічної безпеки, безпеки життєдіяльності та охорони і гігієни праці.

СК13.Здатність управляти комплексними діями/проектами, відповідати за прийняття рішень у непередбачуваних умовах та професійний розвиток здобувачів освіти і підлеглих.

СК14.Здатність збирати, аналізувати та інтерпретувати інформацію (дані) відповідно до спеціалізації.

СК15.Здатність забезпечити якість освіти і управління діяльністю закладу освіти, відповідно до спеціалізації.

Програмні результати:

Програмні результати	**Методи навчання**	**Форми та методи оцінювання**
ПР1. Уміти використовувати	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з	Оцінювання виконання

інструменти демократичної правової держави в професійній та громадській діяльності, приймати рішення на підставі релевантних даних та сформованих ціннісних орієнтирів.	інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР5. Володіти культурою мовлення, обирати оптимальну комунікаційну стратегію у спілкуванні з групами та окремими особами.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР6. Доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу державною та іноземною мовами.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР7. Аналізувати та оцінювати ризики, проблеми у професійній діяльності й обирати ефективні шляхи їх вирішення.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР8. Самостійно планувати й організовувати власну професійну діяльність і діяльність здобувачів освіти і підлеглих.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.

ПР9. Відшуковувати, обробляти, аналізувати та оцінювати інформацію, що стосується професійної діяльності, користуватися спеціалізованим програмним забезпеченням та сучасними засобами зберігання та обробки інформації.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР11. Володіти психолого-педагогічним інструментарієм організації освітнього процесу.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР12. Уміти проектувати і реалізувати навчальні/розвивальні проекти.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР13. Застосовувати у професійній діяльності сучасні дидактичні та методичні засади викладання навчальних дисциплін і обирати доцільні технології та методики в освітньому процесі.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР14. Володіти навичками стимулювання пізнавального інтересу, мотивації до навчання, професійного самовизначення та	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист

саморозвитку здобувачів освіти.	пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	практики; підсумкове оцінювання.
ПР15. Діагностувати, прогнозувати, забезпечувати ефективність та корегування освітнього процесу для досягнення програмних результатів навчання і допомоги здобувачам освіти в реалізації індивідуальних освітніх траєкторій.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР20. Емпатійно взаємодіяти, відповідати за прийняття рішень в межах своєї компетенції, дотримуватися стандартів професійної етики.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР21. Застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР22. Застосовувати програмне забезпечення для e-learning і дистанційного навчання і здійснювати їх навчально-методичний супровід.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР25. Забезпечувати рівні можливості і дотримуватися принципів	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами,	Оцінювання виконання ситуаційних завдань,

гендерного паритету у професійній діяльності.	інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.
ПР26. Застосовувати цифрові технології, технічні засоби навчання в управлінні й організації освітнього процесу закладу освіти та науково-дослідній роботі.	Метод конкретних ситуацій, метод роботи з інформаційними джерелами, інструктивно-практичний метод, метод аналізу та синтезу, частково-пошуковий, метод застосування здобутих знань, умінь та навичок.	Оцінювання виконання ситуаційних завдань, комплексів індивідуальних завдань; захист практики; підсумкове оцінювання.

В ході практики зміст діяльності здобувачів вищої освіти має бути максимально наближений до реальної професійної діяльності педагога професійного навчання відповідно до спеціалізації.

Практика розпочинається з настановчої конференції в університеті, на якій здобувачі знайомляться з основним змістом, пулом завдань та організаційними моментами проходження практики, виконання завдань під час неї та необхідною звітною документацією.

У перші дні практики проводяться зустрічі з адміністрацією і педагогічним колективом закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, здобувачі освіти закріплюються за певними групами відповідно до своєї спеціальності. Студенти знайомляться з організацією та специфікою навчального процесу закладу професійної освіти, кураторами та майстрами професійного середовища, студентськими групами.

З початку проходження практики важливо ретельно спланувати індивідуальну траєкторію виконання завдань практики під час її проходження (індивідуальний графік виконання завдань практики). Під час практики студенти повинні закріпити навички проведення психологічного дослідження та організації групової роботи серед здобувачів закладу професійної освіти. Психологічне дослідження може бути проведено під час перерв, спланованого виховного заходу або як частини заняття (узгоджується індивідуально). Запропоновані психологічні завдання спрямовані на узагальнення знань із загальної психології, вдосконалення дослідницьких та діагностичних умінь і навичок здобувачів вищої освіти, вироблення у них вміння використовувати надійний та валідний психологічний інструментарій, коректно інтерпретувати отримані дані.

Виробничу (педагогічну) практику майбутні фахівці проходять ***у сьомому та восьмому*** навчальних семестрах закладах професійної (професійно-технічної) й фахової передвищої освіти:

- ✔ ***у 7 семестрі*** здобувачі вищої освіти під час виконання завдань з психології посилюють ***професійно спрямований компонент*** у студентів закріплених груп, проводячи спеціальне психодіагностичне дослідження їх професійної спрямованості та інтересів, плануючи та організовуючи професійно орієнтований захід у закріпленій студентські групі.
- ✔ ***у 8 семестрі*** фокус психологічного дослідження спрямовується на дослідження ***психологічних особливостей групових процесів***, виявлення проблемних моментів (конфлікти, адаптація, диференціація, булінг тощо) та посилення конструктивної екологічної взаємодії в системі «студенти-студенти», «викладачі-студенти».

Примітка: в особливих умовах дистанційного навчання через надзвичайні ситуації (карантин, обмеження воєнного стану, перебування за кордоном тощо) - індивідуальна та/чи дистанційна робота зі студентом/ами, їх батьками, куратором по збору психодіагностичних даних (розробити онлайн форми для збору інформації згідно завдань методик дослідження) та складання психологічної характеристики здобувача професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти (додаток В).

2. ПСИХОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА У ПРОХОДЖЕННІ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) Й ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ (7 СЕМЕСТР)

Завдання з психології виконуються протягом I-IV тижнів практики. Психологічна складова виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти спрямована на ***вивчення схильностей, інтересів та професійних намірів здобувачів освіти, підготовку та проведення профорієнтаційного заходу.*** Для якісного виконання завдання з психології студентам необхідно докладно ознайомитись з кожною методикою, підготувати необхідну кількість роздаткового матеріалу. Бажано було б самостійно опрацювати запропоновані методики, щоб зорієнтуватися в часі проведення дослідження з її допомогою та зрозуміти процедуру проведення.

Завдання до практики з психології (7 семестр)

Кожен здобувач освіти під час виробничої практики в закладах професійної освіти має **виконати такі завдання**:

1) Вивчити особливості інтересів та професійних нахилів здобувачів освіти **усієї навчально-професійної групи,** за якою закріплений студент під час практики, **за допомогою 3 запропонованих методик** (їх опис подано у додатку А).

2) Сформулювати розгорнуті обґрунтовані **загальні висновк**и про вікові та індивідуальні особливості інтересів, захоплення та професійні наміри здобувачів професійної освіти (студентів) в закріпленій групі на основі узагальненого якісного та кількісного аналізу результатів психологічного дослідження, охарактеризувати виявлені профорієнтаційні тенденції в групі.

3) Організувати, провести та описати **профорієнтаційний захід** (використовуючи результати проведеного дослідження), наповнюючи його зміст матеріалами, які розширюють і доповнюють поле професійних та життєвих інтересів здобувачів професійної освіти, окреслюють їм перспективні шляхи розвитку їх потенціалу в житті та на професійному шляху.

По завершенню практики студент повинен здати своєму керівнику методисту з психології звіт (паперовий та електронний) за результатами проведеного дослідження з повним відображенням змісту проведених психологічних досліджень, з паперовими бланками-відповідями респондентів (або результатами дистанційного опитування, наприклад, результати заповнених гугл-форм) та описом профорієнтаційного заходу, додаючи фото з його проведення. Матеріали психологічних досліджень оформляються на стандартних аркушах паперу формату А-4, скріплюються або розміщуються в окремій папці (файлі). Бланки відповідей студентів або узагальнені в таблиці результати (сформовані за даними гугл-форм – у звіті надається посилання на них на їх розміщення на гугл диску) обов'язково докладаються до звіту. Електронний звіт надсилається на корпоративну пошту викладача. ((паперовий звіт - здається на **кафедру психології, логопедії та інклюзивної**

освіти (803 аудиторія, 4 корпус), а електронний звіт - надсилається на електронну пошту керівника).

Вимоги до звіту з психології

Звіт із психологічної частини виробничої практики обов'язково повинен містити:

1. Розгорнутий ***опис організації та проведення*** дослідження, детальну покрокову ***обробку результатів*** студентів **усієї навчально-професійної групи** по кожній із **трьох методик** (їх якісний та кількісний аналіз), змістовну інтерпретацію отриманих результатів.
2. Розгорнуті обґрунтовані ***загальні висновки*** за результатами кожної методики про вікові та індивідуальні особливості інтересів, професійних нахилів та намірів студентів, зроблені на основі узагальненого якісного та кількісного аналізу результатів психологічного дослідження.
3. Розроблені ***рекомендації*** (студентам, куратору, майстрам, викладачам, батькам) щодо оптимальної траєкторії розвитку професійного потенціалу здобувачів професійної освіти.
4. Рекомендації щодо подальшої роботи мають бути відображені у ***організованому та проведеному*** під час проходження практики ***профорієнтаційному заході***. У звіті обов'язково має бути надана інформація щодо організації (часу, місця, кількості охоплених, фото), мети і завдань та змісту цього заходу (короткий його конспект та досягнуті результати).

Звіт має бути виконаний відповідно до вимог українського правопису (з дотриманням граматичних та пунктуаційних вимог) та оформлений згідно з вимогами до студентських наукових робіт.

Зразок оформлення звіту про результати психологічного дослідження

Титульний аркуш (зразок)

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Фізико-математичний факультет
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

ЗВІТ
з виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти
(7 семестр)
за результатами проведеного психологічного дослідження
студента 45Бд-ПОцфт групи
фізико-математичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Петренка Павла Івановича

Керівник практики з психології: кандидатка психологічних наук, доцентка **Бутузова Л.П.**

Житомир, 2025

сторінка 2

Інформація про проходження виробничої практики

Місце проходження практики

Термін перебування на базі практики

Професійна спеціальність, яку здобувають студенти в закладі

Вибірка (вікова група та кількість респондентів, охоплених психологічним дослідженням)

Індивідуальний графік виконання завдань практики (психологічної компоненти), етапи проведення психологічного дослідження, види робіт та використані методи (методики дослідження)

сторінка 3 і далі

Опис результатів проведеного психологічного дослідження

(детальний опис рекомендованих методик для проведення дослідження наведено у додатку А)

Макет оформлення результатів психологічного дослідження, проведеного за методикою.

Оформлення психодіагностичного інструментарію передбачає опис залучених під час емпіричного дослідження методик із дотриманням такої їх структури:

Результати дослідження за методикою №1

Назва

Мета дослідження:

Необхідний матеріал:

Дата та місце проведення дослідження:

Вибірка (кількість, стать, вік):

Хід проведення дослідження;

…

Обробка та аналіз результатів:

…

Висновки та рекомендації:

…

ЗРАЗОК

Результати дослідження за методикою №1. «Я віддаєм перевагу»
(Диференціально-діагностичний опитувальник Є.О. Клімова)

Мета: вивчення професійної спрямованості, інтересів, нахилів, переваг студентів на основі аналізу різних за характером видів діяльності.

Необхідний матеріал: опитувальник та бланк відповідей.

Дата та місце проведення дослідження: дослідження проводилось 9.10.2025 року у майстерні закладу професійної освіти, де проводяться практичні заняття з підготовки студентів. Дослідження проводилося після занять за згодою студентів, погоджено з куратором групи (психологом закладу).

Вибірка (кількість, стать, вік): 15 студентів, 9 дівчат та 6 хлопців, віком 16-17 років.

Хід проведення.

Під час інструктажу, мотивації та заповнення респондентами бланків відповідей опитувальника були присутні я (практикант/ка) та психолог закладу професійної освіти, які стежили за коректністю виконання завдання та, за необхідності, ми давали відповіді на питання, що виникали. Мотивація учасників опитування забезпечувалася поясненням студентам того, що кожна людина має певний досвід та уподобання щодо певного напрямку практичної діяльності. Наприклад: «Така спрямованість у когось чітко визначена, а у когось їх є кілька, а хтось мало диференціює її для себе. Навіть здобуваючи професійну освіту досить часто виникає питання про те, чи хоче людина займатися цією справою після закінчення закладу професійної освіти. Кращому розумінню своїх професійних схильностей сприяє спеціальна діагностика. Виявлення своїх схильностей до певного типу професій допоможе краще зорієнтуватися у своїх інтересах, приміряти певні професії до свого майбутнього та обрати для самореалізації той тип професійної діяльності, який найбільше сприятиме розкриттю особистісного потенціалу. Чимало професійних кар'єр особистість будує на стику різних типів професійної спрямованості. Тому краще розуміння себе сьогодні допомагає ефективнішому професійному самовизначенню та самореалізації в майбутньому».

Далі досліджуваним пропонувалося письмово відповісти на 20 питань, обводячи обраний варіант у паперовому бланку відповідей (якщо використовувалися цифрові технології чи сервіси – вказати які та дати покликання на них). Опитування проводилось не анонімно. Зверху на опитувальнику, вказувалось ім’я студента та перша буква його прізвища, назва коледжу, закладу професійної (професійно-технічної, фахової передвищої) освіти та дата. Можна використовувати спеціальне кодування даних для подальшої ідентифікації відповідей респондентів за всіма методиками.

Наприклад: Порядок формування персонального шифру:

1 - перша літера Вашого імені

2 - перша літера імені матері

3 - перша літера імені батька
4,5 - цифри дня народження
6,7 - дві останні цифри року народження
8 - перша літера статі
Наприклад: ВОП0507ж

Всі бланки роздруковували відразу для кожного учня, щоб потім зручно було аналізувати і не виникало непорозумінь з приводу того, що хтось з учнів міг не підписати свій бланк з відповідями.

Бланк відповідей

Прізвище, ініціали студента _____

Група _____ Коледж, ліцей _____ Дата _____

П	Т	Л	З	Х
1а	1б	2а	2б	3а
3б	4а	4б	5а	5б
6а	7б	6б	9б	7а
10а	9а	8а	10б	8б
11а	11б	12а	12б	13а
13б	14а	14б	15а	15б
16а	17б	16б	19б	17а
20а	19а	18а	20б	18б
Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =

Номери та буквенні позначення у його клітинках відповідають номерам та варіантам відповідей ДДО. Вихованцям потрібно було відповісти на 20 пар запитань, обравши з двох найбільш прийнятний для себе варіант. У відповідних клітинах бланку потрібно обвести обраний з двох альтернатив варіант відповіді (“а» або “б”) (або поставити знак «+» чи «-», що відповідає «так» чи «ні»).

Студентам було надано таку ***інструкцію:*** “Припустимо, що після закінчення коледжу/ліцею/закладу професвіти Ви зможете виконувати будь-яку роботу. Але якби Вам довелося обирати лише з двох, якій би Ви віддали перевагу? Обраний варіант на бланку відповідей відмітьте знаком “+”, а відкинутий – знаком “-”.

Дослідження за методикою проводилося з групою студентів після навчальних занять та тривало 15 хвилин. В його першому етапі взяли участь 11 студентів. 5 студентів не були присутні в цей день на занятті, тому їхні дані збиралися індивідуально (дати) (або дистанційно).

В ході дослідження виникали питання щодо можливості одразу двох або жодного вибору відповідей на питання.

Після опитування бланки респондентів було зібрано та проведено підрахунки отриманих балів у співставленні з ключем. Заповнені студентами бланки відповідей до звіту додаються (або відкрите посилання на результати гугл-таблиці).

Обробка та аналіз результатів

Питання в опитувальнику підібрані та згруповані таким чином:
- у першому стовпчику вони стосуються професії типу «людина-природа» (умовно позначено у бланку буквою «П»),
- у другому – «людина-техніка» («Т»),
- у третьому - «людина-людина» («Л»),
- у четвертому - «людина-знакова система» («З»),
- у п’ятому - «людина-художній образ» («Х»).

Після отримання відповідей на всі запитання в кожному з 5-ти вертикальних стовпчиків підраховувалася кількість проставлених плюсів відповідно до таблиці-ключа диференціально-діагностичного опитувальника (ДДО). В нижніх клітинах таблиці виводилися суми, які є показниками вираження інтересів до певної сфери діяльності. Максимальна сума балів у кожному стовпчику становить 8. Найбільша сума балів в одному зі стовпчиків вказує на переважання інтересів, а можливо і нахилів до певного типу професій, тієї чи іншої сфери діяльності. Бланки відповідей та опитувальники, які заповнювали учні, представлені як додаток до звіту.

Наведемо розгорнуту інтерпретацію результатів та рекомендації для кожного вихованця, після чого узагальнимо результати та проведемо аналіз виявлених тенденцій.

Таблиця 1

Результати вихованиці №1. Софії К.

Природа	Техніка	Людина	Знакова система	Художній образ
7	1	7	3	2

Найбільшу суму балів виявлено у схильностях до професій типу: "Людина-знакова система" та "Людина-людина" (по 7 балів). Це вказує на переважання інтересів та нахилів до професій, пов'язаних з живими організмами, біологічними процесами, а також зі сферами обслуговування, медициною, педагогікою та юриспруденцією. Тип "Людина-знакова система" представлений 3 балами, що свідчить про певний інтерес до професій, пов'язаних з умовними знаками, шифрами, кодами та таблицями. Низькі бали за типами "Людина-техніка" та "Людина-художній образ" свідчать про найнижчий інтерес вихованиці до професій, пов'язаних з технічними системами, машинами, апаратами, а також з художніми образами, їх ролями та елементами.

Загалом, виходячи з отриманих результатів, можна припустити, що студентка має найбільші нахили та інтереси до професій, пов'язаних з живою природою, людьми та міжособистісною взаємодією. Водночас, технічні та художні сфери не є пріоритетними для неї. Під час бесіди зі студенткою вдалося з'ясувати, що вона цікавиться професією дизайнера та ландшафтним дизайном, що загалом відповідає її схильності до цього типу професій.

Далі проводиться аналіз індивідуальних результатів кожного вихованця спортивної групи.

Отримані підсумкові дані було занесено у спеціально створену таблицю.

Таблиця 2

Схильність до професій певного типу студентів групи

Ім’я (код) вихованця	Тип професій				
	Людина-природа	Людина-техніка	Людина-людина	Людина-знакова система	Людина-художній образ
1.Софія К.	**7**	1	**7**	3	2
2.					
3….					
Частота провідного типу професій	1		1		

Як видно з таблиці, в досліджуваній студентській групі переважає тенденція схильності студентів до професій типу “Людина-людина” та “Людина-знакова система” та До таких професій відносяться….Я можу пояснити це тим, що….

Після аналізу результатів всієї групи, можна зробити такі **висновки**:

Найбільш популярним напрямом у групі є "Людина-людина". Більшість учнів (10 осіб) отримали найвищі бали в цьому стовпчику. Це свідчить про загальну схильність студентів до професій, пов'язаних з взаємодією з людьми, обслуговуванням, педагогікою, медициною, юриспруденцією тощо. Перспективними спеціальностями в цьому контексті виглядають професії викладач, лікар, дизайнер, реабілітолог, офіціант, блогер, працівник готелю…..

Другим за популярністю є напрямок "Людина-знакова система". 8 студентів продемонстрували найбільшу зацікавленість цією сферою, що включає роботу з умовними знаками, кодами, таблицями, програмуванням, економікою. До таких професій відносяться….

Стовпчик "Людина-техніка" посів третє місце - 5 студентів отримали найвищі бали в цьому напрямку. Це вказує на інтерес частини класу до професій, пов'язаних з технічними системами, машинами, апаратами та енергетичними процесами.

"Людина-художній образ" зібрав 4 найвищі бали, що свідчить про помірний інтерес до творчих видів діяльності в цій групі.

Найменше учнів продемонстрували схильність до напрямку "Людина-природа" - лише 3 особи отримали тут найвищі бали. Це може говорити про меншу зацікавленість групи професіями, пов'язаними з живими організмами, біологічними процесами та природними ресурсами.

Отже, в цілому клас демонструє різноманітні інтереси, але найбільш виражені нахили спостерігаються до сфер "Людина-людина" та "Людина-знакова система". При виборі професій та подальшому навчанні більшості студентів варто зосередитися на цих двох напрямках.

Рекомендації: виявлена тенденція спонукає до необхідності підготовки додаткової інформацію про ці професії для включення її у профорієнтаційний захід для студентів групи. Перспективним вбачається запрошення на фахівців цієї галузі, які працюють у різних сферах з пропозицією поділитися своїм досвідом сучасного ринку праці та професійної кар'єри за своєю спеціальністю, надати поради для студентів, які розпочинають свій професійний шлях. Наприклад, доцільно було б запросити….Також корисним може виявитися екскурсія до компанії…, яка спеціалізується ….або захід «Проживи один день у професії….».

За подібним макетом описуються результати дослідження, проведеного за усіма ***трьома методиками.***

Після цього проводиться опис профорієнтаційного заходу.

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИЙ ЗАХІД

Для проведення профорієнтаційного заходу підготувати:

1.Рекламні матеріали про напрямки підготовки, вступні випробування, особливості подачі документів до закладу вищої освіти в цілому за обраними спеціальностями. Підготувати інформацію про професії, які здобуваються на факультетах (зокрема, фізико-математичного) ЖДУ ім. І. Франка (інформаційні буклети, рекламні ролики, ролики про життя факультету та університету, посилання на сайти університету, в тому числі в соціальних мережах).

2.Підготувати для заповнення студентам (потенційними абітурієнтами ЖДУ) анкети зворотного зв’язку.

Ім’я_____Прізвище_____

Місто (село)_____ Ліцей/коледж (№)_____

Телефон _____ E-mail _____

Інстаграм_____ Телеграм _____

Професія _____ Потенційна спеціальність _____

Структура ЗВІТУ про профорієнтаційну роботу

Місце проведення _____ (заклад профосвіти, група)

Форма заходу (ів)_____(бесіда, презентація, круглий стіл, виховна година, майстер клас тощо)

Дата, час проведення _____

Кількість учасників _____

Організатори заходу _____ (ПІБ студентів)

Зміст заходу (ретельно та послідовно описати усіх етапи фактично проведеної роботи, сценарій заходу, його мета, форми роботи, досягнуті результати, аналіз ефективності, рекомендації щодо покращення системи профорієнтації закладу)

Фотозвіт з заходу (5-6 фото)

Відгуки учасників заходу (зворотній зв’язок)

Контакти зацікавлених осіб. (Анкети зворотного зв’язку).

Аналіз зацікавленості факультетами. Висновки щодо профорієнтаційних тенденцій)

3. ПСИХОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА У ПРОХОДЖЕННІ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) Й ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ (8 СЕМЕСТР)

Завдання з психології виконуються протягом I-IV тижнів практики. Психологічна складова виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти спрямована на вироблення умінь і навичок вивчення вікових, індивідуальних та ситуаційних особливостей психологічних особливостей ***міжособистісних стосунків у студентській групі***. Ця практика має соціально-психологічну спрямованість, базується на матеріалі, вивченому студентами на попередніх курсах та покликана сформувати у майбутніх педагогів компетенції дослідження та врахування психологічних особливостей прояву динаміки стосунків у студентській групі.

Запропоновані завдання спрямовані на узагальнення знань із загальної, вікової та соціальної психології, вдосконалення дослідницьких та діагностичних умінь і навичок, зокрема у сфері вивчення малої соціальної групи. Особливу увагу слід звернути на інтерпретацію отриманих даних та їх використання у оптимізації стосунків в студентській групі.

Завдання до практики з психології (8 семестр)

Кожен здобувач освіти під час виробничої практики в закладах професійної освіти має **виконати такі завдання**:

1) Вивчити особливості та типові стратегії **реагування студентів усієї групи у конфліктній ситуації** за методикою К.Н. Томаса (методика 1). В опитуванні мають взяти участі усі члени групи.

2) Дослідити **психологічний клімат** у закріпленій навчально-професійній групі за методикою А.Ф. Фідпера (методика 2). В опитуванні мають взяти участі усі члени групи.

3) Провести в закріпленій студентській групі **моніторинг сприйнятливості студентського середовища до булінгу** за методикою Д.Ольвеуса (методика 3). В опитуванні мають взяти участі усі члени групи **анонімно**.

4) Разом з куратором групи студент заповнює бланк методики діагностики **психолого-педагогічної характеристики малої навчальної групи** (методика 4), за якою визначає **рівень розвитку студентської** групи та її окремі психологічні характеристики (спрямованість, організованість, інтелектуальна комунікативність, психологічний клімат).

5) Скласти розгорнуту **психолого-педагогічну характеристику студентської групи,** підкріплену результатами проведених в групі соціально-психологічних досліджень, власних спостережень за міжособистісними стосунками у групі здобувачів освіти, бесід та експертними оцінками педагогів, майстрів, куратора, психолога закладу професійної освіти. В кінці характеристики надати деталізовані **рекомендації куратору, педагогам,**

майстрам для покращення та оптимізації міжособистісних стосунків у закріпленій студентській групі.

Опис методик дослідження студентської групи та орієнтовну схему психолого-педагогічної характеристики студентської групи подано у додатку Б.

Дослідження можуть проводитися **дистанційно** (через підготовлений онлайн-сервіс опитування (наприклад, гул-форму) чи **очно** (залежно від форми організації навчання у навчальному закладі). Якщо дослідження проводилося очно – потрібно прикласти до звіту паперові бланки відповідей респондентів, якщо дистанційно – посилання на створену студентом гугл-форму та обов'язково надати доступ керівнику практики з психології до результатів опитування.

Для якісного виконання завдання з психології студентам необхідно докладно ознайомитись з кожною методикою, підготувати необхідну кількість роздаткового матеріалу, розробити необхідні інструменти для онлайн опитування. Бажано було б самостійно опрацювати запропоновані методики, щоб зорієнтуватися в часі проведення дослідження з їх допомогою та зрозуміти процедуру проведення, обробки та інтерпретації результатів.

По завершенню практики студент повинен здати своєму керівнику методисту з психології звіт (паперовий та електронний) за результатами проведеного дослідження з повним відображенням змісту проведених психологічних досліджень, з паперовими бланками-відповідями респондентів (або результатами дистанційного опитування, наприклад, результати заповнених гугл-форм) та психологічною характеристикою студентської групи, додаючи фото з місця проходження практики. Матеріали психологічних досліджень оформляються на стандартних аркушах паперу формату А-4, скріплюються або розміщуються в окремій папці (файлі). Бланки відповідей студентів або узагальнені в таблиці результати (сформовані за даними гугл-форм) обов'язково докладаються до звіту, у якому вказується посилання на їх розміщення на гугл диску. Електронний звіт надсилається на електронну пошту викладача. ((паперовий звіт - здається на **кафедру психології, логопедії та інклюзивної освіти** (803 аудиторія, 4 корпус), а електронний звіт - надсилається на пошту керівника з психології).

Вимоги до звіту з психології

Звіт із психологічної частини виробничої практики обов'язково повинен містити:

1) **Опис особливостей організації, проведення та результатів дослідження особливостей реагування студентів у конфліктних ситуаціях (методика К.Н. Томаса-Клімена) за схемою:**
   - мета дослідження;
   - необхідний матеріал;
   - організаційні засади та хід проведення (як, де, коли і з ким проведено, характеристика вибірки дослідження, які інструкції надавалися, труднощі та виклики проведення;

- деталізація обробки результатів (занесені в таблицю);
- аналіз результатів та їх інтерпретація;
- висновки щодо тенденцій в групі про провідні стратегії реагування в конфлікті;
- рекомендації куратору, педагогам, майстрам за результатами дослідження та спостереження у студентській щодо покращення психологічного клімату в закріпленій групі.

БЛАНКИ відповідей студентів (таблиці з гул-опитування) ВСІХ членів групи додаються.

2) **Опис особливостей організації, проведення та результатів дослідження психологічного клімату в студентській групі (методика А.Ф. Фідпера) за схемою:**
   - мета дослідження;
   - необхідний матеріал;
   - організаційні засади та хід проведення (як, де, коли і з ким проведено, характеристика вибірки дослідження, які інструкції надавалися, труднощі та виклики проведення;
   - деталізація обробки результатів (занесені в таблицю);
   - аналіз результатів та їх інтерпретація;
   - висновки щодо специфіки психологічного клімату;
   - рекомендації куратору, педагогам, майстрам за результатами дослідження та спостереження у студентській щодо покращення психологічного клімату в закріпленій групі.

БЛАНКИ відповідей студентів (таблиці з гул-опитування) ВСІХ членів групи додаються.

3) **Представлення особливостей організації, проведення та результатів моніторингу сприйнятливості студентського середовища до булінгу (методика Д.Ольвеуса, адаптація Н.Мельниченко) за схемою:**
   - мета дослідження;
   - необхідний матеріал;
   - організаційні засади та хід проведення (як, де, коли і з ким проведено, характеристика вибірки дослідження, які інструкції надавалися, труднощі та виклики проведення;
   - деталізація обробки результатів (занесені в таблицю);
   - аналіз результатів та їх інтерпретація;
   - висновки щодо специфіки психологічного клімату;
   - рекомендації куратору, педагогам, майстрам за результатами дослідження та спостереження у студентській щодо покращення психологічного клімату в закріпленій групі.

БЛАНКИ відповідей студентів (таблиці з гул-опитування) ВСІХ членів групи додаються.

4) **Опис особливостей організації, проведення та результатів дослідження системних характеристик відображення своєрідності групи як соціально-психологічного утворення за методикою діагностики**

психолого-педагогічної характеристики малої навчальної групи (експертна оцінка проводиться спільно з куратором закріпленої студентської групи).

- мета дослідження;
- необхідний матеріал;
- організаційні засади та хід проведення (як, де, коли і з ким проведено, які інструкції надавалися, труднощі та виклики проведення);
- деталізація обробки результатів (занесені в таблицю);
- аналіз результатів та їх інтерпретація;
- висновки щодо системних характеристик відображення своєрідності групи як соціально-психологічного утворення (спрямованість, організованість, інтелектуальна комунікативність, психологічний клімат).

На бланку дослідження куратор групи своїм підписом засвідчує достовірність власної оцінки рівня розвитку студентської групи, в якій здобувач освіти проходить виробничу (педагогічну) практику.

5) **Розгорнуту психолого-педагогічну характеристику студентської групи** та **рекомендації куратору для покращення міжособистісних стосунків у закріпленій групі за схемою** (наведено у додатку Б):

1. *Загальні відомості про групу*.
2. *Змістовна частина* (2-4 сторінки):
   - ✔ психологічна структура групи;
   - ✔ психологічні характеристики групи (інтегративність, згуртованість, психологічний клімат, конфліктність, референтність та інші);
   - ✔ характеристика лідерів;
   - ✔ характеристика поглядів, інтересів, переконань студентів;
   - ✔ характеристика рівня розвитку студентської групи як малої соціальної групи, її відповідність соціально-психологічним параметрам колективу;
3. *Висновки та рекомендації* щодо використання отриманої інформації для подальшої роботи з групою.

Підготовка психолого-педагогічної характеристики студентської групи є індивідуальним завданням здобувач освіти та має бути виконана *самостійно* кожним здобувачем освіти. Вона покликана продемонструвати рівень його психологічної освіченості майбутнього фахівця щодо групових процесів а міжособистісних стосунків у групі: розуміння особливостей функціонування та розвитку студентської групи, її психологічної структури та специфіки взаємодії її членів, впливу групи на виконання здобувачами освіти їх навчальної та пізнавальної діяльності. Всі дані у характеристиці мають бути проілюстровані *конкретними прикладами*, отриманими в ході спостереження за студентською групою, спеціально проведених досліджень (за методиками 1 та 2), бесідами та експертними оцінками (за методикою 3) з куратором групи, її лідерами та педагогами, майстрами, які здійснюють навчально-професійну підготовку в цій групі. Структура характеристика має бути *чіткою* (відповідно

схеми) та *логічною*, але носити оповідально-констатувальний характер (щоб кожен, хто її читає розумів, про яку характеристику і на підставі чого зроблено відповідні узагальнення та висновки. Психолого-педагогічна-характеристика не є формою опитувальника, тому основні її пункти не нумеруються, хоча й виділяються підзаголовками її структурні частини (загальні відомості про клас, психологічні характеристики тощо.)

Висновки до психолого-педагогічної характеристики групи можуть містити узагальнення щодо психологічного портрету студентської групи, характеристику щодо її подальшої навчальної та професійної перспективи, загальні враження студента про її підготовку, перебування у ній, труднощі та виклики, з якими довелося зіткнутися під час практики. Окремо можна зазначити побажання та пропозиції щодо удосконалення завдань та покращення умов, які сприятимуть підвищенню ефективності проходження виробничої практики здобувачами освіти в майбутньому в закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Звіт має бути виконаний відповідно до вимог українського правопису (з дотриманням граматичних та пунктуаційних вимог) та оформлений згідно з вимогами до студентських наукових робіт.

Зразок оформлення звіту про результати психологічного дослідження

Матеріали психологічних досліджень оформляються на стандартних аркушах паперу формату А-4 і зберігаються в окремій папці.

Вимоги до оформлення документації

Титульний аркуш (зразок)

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Фізико-математичний факультет
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

ЗВІТ
з виробничої (педагогічної) практики в закладах професійної освіти
(8 семестр)
за результатами проведеного психологічного дослідження
студента 45Бд-ПОцфт групи
фізико-математичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Василенка Павла Івановича

Керівник практики з психології: кандидатка психологічних наук, доцентка **Бутузова Л.П.**

Житомир, 2026

сторінка 2

Інформація про проходження виробничої практики

Місце проходження практики

Термін перебування на базі практики

Професійна спеціальність, яку здобувають студенти в закладі

Вибірка (вікова група та кількість респондентів, охоплених психологічним дослідженням)

Індивідуальний графік виконання завдань практики (психологічної компоненти), етапи проведення психологічного дослідження, види робіт та використані методи (методики дослідження)

сторінка 3 і далі

Опис результатів проведеного психологічного дослідження

(детальний опис рекомендованих методик для проведення дослідження наведено у додатку Б)

Макет оформлення результатів психологічного дослідження, проведеного за методикою

Оформлення психодіагностичного інструментарію передбачає опис залучених під час емпіричного дослідження методик із дотриманням такої їх структури:

Результати дослідження за методикою №1

Назва

Мета дослідження:

Необхідний матеріал:

Дата та місце проведення дослідження:

Вибірка (кількість, стать, вік):

Хід проведення дослідження

…

Обробка та аналіз результатів

…

Висновки та рекомендації

…

ЗРАЗОК (для проведення з використанням google форми)

Методика №2.

Діагностика схильності до конфліктної поведінки (методика К.Н.Томаса-Клімана, адаптація Н.В. Гришиної).

Мета дослідження: визначити переважаючі способи поведінки студентів в конфліктних ситуаціях.

Необхідний матеріал: бланки опитувальника за методикою К.Н. Томаса (адаптація Н.В. Гришиної), ручки або олівці для кожного учасника. Для дистанційного проходження: комп’ютер або смартфон, доступ до інтернету, гугл-форма, посилання на опитування в google формі.

Дата та місце проведення дослідження: 21 квітня 2026 року в навчальній аудиторії коледжу під час заняття (попередньо домовившись з

викладачем) групи П-21 Житомирського агротехнічного фахового коледжу було проведено опитування в змішаній формі з метою охоплення студентів всієї групи. В очному опитуванні взяли участь 25 студентів, присутніх на занятті. Для студентів, які були відсутні (5 особи), опитування було проведено дистанційно протягом періоду практики за допомогою гугл-форми.

Вибірка (кількість, стать, вік): загальна кількість опитаних студентів - 30 осіб (всього у групі навчається 31 особа) віком 16-17 років. З них: 26 хлопців та 4 дівчат. Всі вони є здобувачами спеціальності «Комп'ютерні науки».

Хід проведення дослідження

Студентам було запропоновано **інструкцію**:

Шановні студенти!

Я проводжу дослідження особливостей психологічної взаємодії вашій навчальній групі з метою виявлення особливостей міжособистісних стосунків та покращення спільної роботи в колективі. Ваші відповіді допоможуть мені зрозуміти, як ви сприймаєте взаємини в групі, та розробити рекомендації для підвищення комфортності та ефективності спільного навчання.

«У кожній з поданих пар оберіть те судження, яке найтиповіше для вашої поведінки. Намагайтеся довго не думати над певним твердженням. Обирайте найтиповіше, що описує Вас якомога точно. Час: 15-20 хвилин».

Труднощі та виклики проведення: труднощів майже не виникало, але довелося провести опитування в змішаній формі (очно та дистанційно), щоб охопити студентів всієї групи. Це вимагало додаткової організації та контролю за отриманням відповідей від відсутніх студентів, але дозволило зібрати повні дані від усіх членів групи. Більшість студентів уважно слухали пояснення завдання та тихо проходили опитування. Проте було кілька студентів у яких виникала потреба у поясненні питань (зокрема 12 та 25), що вимагало додаткових пояснень.

Обробка та аналіз результатів

Після збору даних було проведено їх обробку відповідно до ключа методики.

Таблиця 1

Ключ до методики дослідження типів реагування у конфлікті

Питання	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Пристосування
1				А	Б
2		Б	А		
3	А				Б
4			А		Б
5		А		Б	
6	Б			А	
7			Б	А	
8	А	Б			
9	Б			А	
10	А		Б		
11		А			Б
12			Б	А	
13	Б		А		
14	Б	А			

15				Б	А
16	Б				А
17	А			Б	
18			Б		А
19		А		Б	
20		А	Б		
21		Б			А
22	Б		А		
23		А		Б	
24			Б		А
25	А				Б
26		Б	А		
27				А	Б
28	А	Б			
29			А	Б	
30		Б			А

Відповіді студентів були занесені до таблиці, де кожне підсумкове значення щодо типового реагування в конфлікті (бал) було класифіковано відповідно до типу поведінки: Суперництво (Су), Співпраця (Сп), Компроміс (К), Уникнення (У), Пристосування (П). Після чого було використано функціонал Excel для розрахунку потрібних даних (відсоткове співвідношення індивідуальних та групових значень), побудови на їх основі гістограм, виявлення характерних групових тенденцій.

Спочатку було проведено та проаналізовано індивідуальні особливості типів реагуванні у конфлікті (частотний аналіз реагування в конфлікті кожного персонально), а потім було зафіксовано групові тенденції у переважаючих та типових типах поведінки студентів у конфліктних ситуація.

Таблиця 2

Типи реагування студентів у конфліктній поведінці

№	ПІБ	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Пристосування	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Пристосування
1	Алексійчук Кирил Сергійович	4	5	6	8	7	13.33%	16.67%	20.00%	26.67%	23.33%
2	Артемчук Микита Олегович	5	8	6	5	6	16.67%	26.67%	20.00%	16.67%	20.00%
3	Беспризванний Назар Андрійович	8	5	8	4	5	26.67%	16.67%	26.67%	13.33%	16.67%
4	Болгов Юрій Валерійович	9	6	4	2	9	30.00%	20.00%	13.33%	6.67%	30.00%
5	Василюк Анастасія Олександрівна	4	8	8	8	2	13.33%	26.67%	26.67%	26.67%	6.67%
6	Ветрова Вероніка Вадимівна	8	4	7	8	3	26.67%	13.33%	23.33%	26.67%	10.00%
7	Воробйов Богдан Ігорович	3	5	8	5	9	10.00%	16.67%	26.67%	16.67%	30.00%
8	Грицюк Кірілл Константинович	4	7	6	8	5	13.33%	23.33%	20.00%	26.67%	16.67%
9	Демченко Іван Миколайович	7	7	4	8	4	23.33%	23.33%	13.33%	26.67%	13.33%
10	Загнибіда Олександр Висильович	0	5	7	11	7	0.00%	16.67%	23.33%	36.67%	23.33%
11	Ковальчук Артем Володимирович	5	4	6	9	6	16.67%	13.33%	20.00%	30.00%	20.00%
12	Лисенко Вікторія Юріївна	9	6	4	6	5	30.00%	20.00%	13.33%	20.00%	16.67%
13	Лисюк Віталій Русланович	5	4	8	8	5	16.67%	13.33%	26.67%	26.67%	16.67%
14	Маркевич Роман Володимирович	4	9	7	7	3	13.33%	30.00%	23.33%	23.33%	10.00%
15	Матвієнко Максим Олегович	3	6	7	7	7	10.00%	20.00%	23.33%	23.33%	23.33%
16	Михайловський Ілля Андрійович	0	7	12	5	6	0.00%	23.33%	40.00%	16.67%	20.00%
17	Окснюківський Данііл Янович	7	4	7	7	5	23.33%	13.33%	23.33%	23.33%	16.67%
18	Паламарчук Тарас Вадимович	5	5	7	7	6	16.67%	16.67%	23.33%	23.33%	20.00%
19	Парфенюк Максим Володимирович	5	6	7	6	6	16.67%	20.00%	23.33%	20.00%	20.00%
20	Постержанов Владислав Васильович	9	7	4	4	6	30.00%	23.33%	13.33%	13.33%	20.00%
21	Рибак Владислав Сергійович	2	9	6	7	6	6.67%	30.00%	20.00%	23.33%	20.00%
22	Романенко Катерина Вячеславівна	0	6	11	7	6	0.00%	20.00%	36.67%	23.33%	20.00%
23	Свірчевський Денис Олегович	6	8	6	7	3	20.00%	26.67%	20.00%	23.33%	10.00%
24	Тимошенко Дмитро Олександрович	0	6	8	9	7	0.00%	20.00%	26.67%	30.00%	23.33%
25	Хімчук Андрій Валерійович	5	5	10	10	0	16.67%	16.67%	33.33%	33.33%	0.00%
26	Чередніченко Кирило Сергійович	4	5	7	7	7	13.33%	16.67%	23.33%	23.33%	23.33%
27	Чуман Олександр Сергійович	5	6	7	8	4	16.67%	20.00%	23.33%	26.67%	13.33%
28	Юкимчук Павло Миколайович	5	8	6	6	5	16.67%	26.67%	20.00%	20.00%	16.67%
29	Яковчук Віталій Андрійович	3	8	8	5	6	10.00%	26.67%	26.67%	16.67%	20.00%
30	Ярмолюк Ростислав Ігорович	1	6	11	6	6	3.33%	20.00%	36.67%	20.00%	20.00%
						Заг. стат. по груп.	15.00%	20.56%	23.67%	22.78%	18.00%

Індивідуальні гістограми:

За результатми дослідження у Андрійчук Аріни в конфлікті переважає схильність до компромісу. Втім, під час спостережень за нею на навчальних заняттях було помічено її часте суперництво та конфронтація.

…Так описується типова реактивна поведінка для кожна індивідуальної гістограми.

Групова гістограма переважаючих типів реагування у конфлікті:

Висновки щодо тенденцій в групі про провідні стратегії реагування в конфлікті:

1. Суперництво (15,00%)

Ця реакція займає найменшу частку серед учасників. Це свідчить про те, що більшість студентів не схильні активно відстоювати свої інтереси за рахунок інших. Ті, хто використовує суперництво, можуть проявляти ініціативу, але потребують навчання конструктивного підходу до досягнення своїх цілей.

2. Співпраця (29,56%)

Найбільше поширена реакція серед досліджуваних, яка демонструє готовність групи працювати разом і вирішувати конфлікти шляхом пошуку взаємовигідних рішень. Показник співпраці свідчить про потенціал групи до створення гармонійного середовища.

3. Компроміс (23,67%)

Найпопулярніша стратегія серед студентів після співпраці. Це свідчить про бажання учасників групи знаходити баланс між різними інтересами. Однак, компроміс не завжди дозволяє досягти глибокого вирішення конфлікту, тому важливо заохочувати співпрацю як більш ефективний підхід.

4. Уникнення (22,78%)

Значна частина студентів схильна уникати конфліктів, що може бути викликано дискомфортом у напружених ситуаціях або небажанням

розв'язувати конфлікти. Це може призводити до накопичення невирішених проблем у групі.

5. Пристосування (18,0%)

Достатньо поширена реакція, що свідчить про те, що більшість студентів готові жертвувати власними інтересами для збереження гармонії в групі. Однак надмірне пристосування може негативно впливати на самовираження та впевненість учнів.

Рекомендації куратору:

✔ *Розвивати навички співпраці:*

Організовувати тренінги або виховні ігри, спрямовані на покращення комунікативних навичок і вирішення конфліктів.

Заохочувати колективну діяльність, яка вимагає спільного пошуку рішень, наприклад, групові проекти.

✔ *Зменшити схильність до уникнення та пристосування:*

Проводити бесіди про важливість вираження своїх потреб і думок.

Запровадити правила відкритого обговорення конфліктів у безпечному середовищі.

✔ *Підтримувати студентів, які проявляють суперництво:*

Вчити їх конструктивно відстоювання своєї позиції, не порушуючи інтереси інших.

Залучати їх до спільних завдань, які потребують лідерських якостей і компромісів.

✔ *Посилювати баланс між компромісом і співпрацею*:

Показувати, як співпраця може приносити більш стійкі результати, ніж компроміс.

Заохочувати обговорення глибоких причин конфліктів, щоб уникати поверхневих рішень.

✔ *Створювати сприятливу атмосферу для обміну думками:*

Забезпечити студентам відчуття безпеки у висловленні своїх почуттів.

Надавати індивідуальну підтримку тим, хто відчуває труднощі в спілкуванні.

Застосування цих рекомендацій сприятиме покращенню психологічного клімату в класі та допоможе студентам конструктивніше реагувати на конфлікти.

QR-код на опитування у google формі

QR-код та посилання на google диск https://drive.google.com/driEeNf4odOAjzPaLrfVdrD?usp=drive_link

БЛАНКИ відповідей ВСІХ учнів додаю до звіту у вигляді таблиці, що розміщена на диску. Всі обчислення проводилися вручну або у Excel.

За подібним макетом описуються результати дослідження, проведеного за усіма запропонованими методиками.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПОНЕНТИ ЗАВДАНЬ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Після завершення практики на підсумковій конференції відбувається захист здобувачем освіти своїх матеріалів практики. На захисті здобувачі вищої освіти звітують про рівень виконання ними програми практики. Здобувачі готують виступи, супроводжуючи їх презентаціями, на яких відображають хід та результати проходження практики.

Норми оцінювання роботи здобувачів вищої освіти на всіх етапах практики за видами роботи відповідно до критеріїв наведені у таблиці.

№	Вид діяльності здобувача вищої освіти	Термін виконання	Кількість балів (максимальна)
1.	Виконання психологічної складової завдань практики, індивідуальних завдань	Протягом практики	50
2.	Оформлення звітної документації	Останній тиждень	20
3.	Своєчасність подачі звітної документації	До захисту	5
4.	Захист практики	Згідно розкладу	25
	Всього:		100

Шкала оцінювання результатів виробничих практик здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою	100-бальна шкала оцінювання	Оцінка ЄКТС
Відмінно	90 – 100	A
Добре	82 – 89	B
	74 – 81	C
Задовільно	64 – 73	D
	60 – 63	E
Незадовільно	35 – 59	FX
Незадовільно	0 – 34	F

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
2. Галузяк В. М., Холковська І. Л. Діагностичний інструментарій класного керівника. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. 192 с.
3. Дембіцька С. Формування компетентності фахівців з професійної освіти. *Педагогіка безпеки*, 2021, *6* (1-2), С.1-6. URL: https://doi.org/10.31649/2524-1079-2021-6-1-001-006
4. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: практичний посібник / Автори-упорядники: І. І. Ткачук, Н. В. Пророк, Н. В. Лунченко, В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко; за заг. ред. В. Г. Панка. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 100 с.
5. Зелінська Т. М., Михайлова І. В. Практикум із загальної психології: навч.посіб. для студ. вищих навч.закл. 2-ге вид. К. : Каравела, 2014. 272 с.
6. Конвенція про права дитини. Виховна робота в закладах освіти України. Випуск ІІ. Київ, 2008. 210 с.
7. Котлова Л.О. Психологія конфлікту:курс лекцій : Навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 112 с.
8. Кузьмінський А. І., Омеляненко С. В. Настільна книга класного керівника: навч.-метод. посібник. Київ : Знання, 2012. 262 с.
9. Мельниченко Н. Школа без цькувань. Методичні рекомендації з організації системної протидії булінгу в закладі освіти Видання перше. Київ, 2024. 104 с.
10. Методичні вказівки до виконання завдань психолого-педагогічної практики для студентів 4-х та 5-х курсів непсихологічних спеціальностей / Укладачі: Н.О. Ільчишин, С.М.Чолій, М.В.Сімків, Х.І.Турецька, М.З. Єсип. Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2012. 44 с.
11. Методичні рекомендації до виконання завдань з психології навчальної психолого-педагогічної практики (для дистанційного проведення, в тому числі в умовах воєнного стану) / Укладачі: Л. П.Бутузова, С. М. Максимець. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2022. 27 с.
12. Моделювання професійної підготовки фахівців у контексті євроінтеграційних процесів : монографія / під наук. ред. С. С. Вітвицької. Житомир : Вид-во О. О. Євенок, 2019. 304 с.
13. Найдьонова Л.А. Діагностика булінгу і кібербулінгу: методичні рекомендації. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. 2019. 94 с.
14. Наконечна О.В. Робота наставника щодо профілактики конфліктів у студентській групі. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*. 2020. т.16. с.162-168.
15. Наскрізна програма практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 015

«Професійна освіта», спеціалізації 015.39 «Цифрові технології», освітньо-професійної програми «Професійна освіта (Цифрові технології) фізико-математичного факультету / укладачі : Сікора Я., Усата О., Кривонос О, Федорчук А., Мосіюк О., Сидорчук Н., Бутузова Л. , Житомир: ЖДУ ім.І.Франка, 2022. 25 с. URL: https://eportfolio.zu.edu.ua/media/StudyProgram/216/9rvtpmxl.pdf (дата звернення 12.02.2025)
16. Особистісне професійне зростання: психологічні тренінги : навчальний посібник / за ред. Л.В. Долинської, О.В. Темрук. К. Каравела, 2019. 560 с.
17. Особистість: практичні засади вивчення: навч.-метод. посібник. / укладачі: Л. П. Бутузова, С. М. Дмитрієва, Н. М. Дубравська, Л. М. Король, С. М. Максимець, О. Л. Мачушник. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2011. 378 с.
18. Педагогічна практика в закладах професійної освіти : програма і методичні рекомендації для студентів спеціальності 015.36 «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)» / Укладачі: Г. В. Красильникова, В. В. Білик, І. І. Герніченко, І. А Дрозіч. Хмельницький : ХНУ, 2020. 28 с.
19. Педагогічна практика в закладах фахової передвищої освіти (модуль «Психолого-педагогічна підготовка»): метод. реком. / Укладачі: А. В. Боярська-Хоменко, С. Є. Лупаренко. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2024. 25 с.
20. Психологічна практика в закладах освіти: організація та проведення (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти): навчально–методичний посібник / Укладачі: В.Г. Кириленко, О.В. Крюкова, Н.О. Кучеровська, В.С. Палій. К.: 2017. 92 с.
21. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник. / Укладачі: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші,2011. 616 с.
22. Робоча книга працівника психологічної служби: практичний посібник Т. 1: Адаптація дітей (учнів/студентів до навчально-виховного процесу / наук. ред.: В. Г. Панок; авт. кол. 1 т.: Н. В. Сосновенко, А. І. Тінякова. Видання 2-е. К.: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. 112 с.
23. Робочий зошит з психології: методичний посібник / Укладачі: Л.П. Бутузова, С. М. Дмитрієва, С. М. Максимець. Житомир : вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2023. 132 с.
24. Сергєєнкова О. П. Вибір стратегії розвитку професійної індивідуальності : Психодіагностика у професії. К. : Наук. світ, 2004. 86 с.
25. Сидоренко В. Професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти: ключові компетентності і ресурси : електронний навчальний курс. Київ: ДУ «НМЦ «Агроосвіта», 2023. 135 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0054028.pdf (дата звернення 16.03.2025)

26. Усата О., Дубасенюк О., Ковальчук В., Карплюк С., Федорчук А., Лавріщев О., Киселевич В. Освітньо-професійна програма (ОПП) бакалавра галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта за спеціалізацією 015.39 Цифрові технології. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022, 21 с. URL: https://eportfolio.zu.edu.ua/media/TeachingProgram/216/wxlgbhys.pdf (дата звернення 12.03.2025)
27. Шатирко Л.О., Мойзріст О.М. Психологічні засоби запобігання явищам залякування та цькування (булінгу) в шкільному середовищі: практикум. За науковою редакцією С.Д. Максименка. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 46 с.
28. Kämäräinen P., Gerrard A., & Müller W. Strategies and training models for promoting digital competences in the field of vocational education and training: Reflections on policies, conceptual frameworks and innovation projects. *Trends in vocational education and training research*, 2019, *2*. P.179-197.

Інформаційні ресурси

1. Положения про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затверджене наказом Міністерства освіти України від 20.12.1994 р. № 351. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text (дата звернення 20.08.2024).
2. Положення про практику здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка (нова редакція) (затверджено вченою радою ЖДУ ім.І. Франка від 31.05.2024 р. протокол № 77). URL: https://zu.edu.ua/offic/pro_praktyku.pdf (дата звернення 21.03.2025).
3. Практики в ЖДУ імені Івана Франка (сторінка сайту навчального відділу) URL: https://zu.edu.ua/teaching_norm.html (дата звернення 15.04.2025).
4. Щоденник практики (ЖДУ ім.І.Франка URL: https://zu.edu.ua/teaching_norm.html (дата звернення 15.04.2025).
5. Школа без цькувань URL: https://www.no-bully.org/social-psychology-tools/questionnaire-of-bullyng-level (дата звернення 17.04.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

МЕТОДИКИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ, ПРОФЕСІЙНИХ НАХИЛІВ ТА НАМІРІВ СТУДЕНТІВ ГРУПИ

Методика №1. «Я віддам перевагу»

(Диференціально-діагностичний опитувальник Є.О. Клімова)

Мета: вивчення професійної спрямованості, інтересів, нахилів, переваг студентів на основі аналізу різних за характером видів діяльності.

Необхідний матеріал: опитувальник та бланк відповідей.

Хід проведення

Методика є достатньо простою та швидкою у проведенні. Дослідження може проводитися як індивідуально, так і з групою здобувачів освіти. Досліджуваним пропонують письмово відповісти на 20 питань, використовуючи бланк відповідей. Номери та буквені позначення у його клітинках відповідають номерам та варіантам відповідей ДДО. Досліджуваному ж пропонується відповісти на 20 пар запитань, обравши з двох найприйнятніший для себе варіант. У відповідних клітинах бланку потрібно обвести обраний з двох альтернатив варіант відповіді (“а» або “б”) (або поставити знак «+» чи «-», що відповідає «так» чи «ні»).

Питання підібрані та згруповані таким чином:

у першому стовпчику вони стосуються професії типу **«людина-природа**» (умовно позначено у бланку буквою «П»),

у другому – **«людина-техніка»** («Т»),

у третьому - **«людина-людина»** («Л»),

у четвертому - **«людина-знакова система»** («З»),

у п’ятому - **«людина-художній образ»** («Х»).

Інструкція: “Припустимо, що після закінчення ліцею/коледжу де Ви зараз навчаєтеся, Ви зможете виконувати будь-яку роботу. Але якби Вам довелося обирати лише з двох варіантів, якій би роботі Ви віддали б перевагу? Обраний варіант на бланку відповідей відмітьте знаком “+”, а відкинутий – знаком “-”.

1а. Доглядати за тваринами.	1б. Обслуговувати машини, прилади (слідкувати, регулювати).
2а. Допомагати хворим людям, лікувати їх.	2б. Складати таблиці, схеми, графіки, програми для обчислювальних машин.
3а. Стежити за якістю виготовлення книжкових ілюстрацій, плакатів, листівок.	3б. Стежити за станом, розвитком рослин.
4а. Обробляти матеріали (дерево, тканину, метал, пластмасу і т. п.).	4б. Доводити товари до споживача (рекомендувати, продавати, рекламувати).

5а. Обговорювати науково-популярні книги, статті.	5б. Обговорювати художні книги, п’єси, концерти, події.
6а. Вирощувати молодняк (тварин якоїсь породи).	6б. Тренувати/вчити ровесників (або молодших) у виконанні певних дій (трудових, учбових, спортивних, професійних).
7а. Копіювати малюнки, зображення або настроювати музичні інструменти.	7б. Керувати певним вантажним засобом (підйомним або транспортним).
8а. Повідомляти, пояснювати людям потрібні їм відомості (в довідковому бюро, на екскурсії, колл-центрі).	8б. Художньо оформляти виставки, вітрини або брати участь у підготовці п’єс, концертів.
9а. Ремонтувати речі, вироби (одяг, техніку і т. п.), житло, прилади.	9б. Шукати та виправляти помилки в текстах, таблицях, малюнках, програмах.
10а. Лікувати тварин.	10б. Виконувати обчислення, розрахунки.
11а. Виводити нові сорти рослин.	11б. Конструювати, проектувати нові види промислових виробів (машини, одяг, продукти харчування і т. п.).
12а. Розв’язувати суперечки, сварки між людьми, переконувати, роз’яснювати, заохочувати.	12б. Розбиратись в кресленнях, схемах, таблицях (перевіряти, уточнювати їх).
13а. Спостерігати, вивчати роботу гуртків художньої самодіяльності.	13б. Спостерігати, вивчати життя мікробів.
14а. Обслуговувати, налагоджувати медприлади, апарати.	14б. Надавати людям медичну допомогу при пораненнях, опіках, ударах і т. п.
15а. Складати точні описи, звіти про спостереження явищ, подій.	15б. Художньо описувати, зображати події (побачені або уявні).
16а. Робити лабораторні аналізи в лікарні.	16б. Вести прийом, оглядати хворих, спілкуватися з ними, призначати лікування.
17а. Фарбувати або розмальовувати приміщення, поверхні виробів.	17б. Здійснювати монтаж споруд або складання машин, приладів.
18а. Організовувати культпоходи (екскурсії в театри, музеї, туристичні походи тощо).	18б. Грати на сцені, брати участь в концертах.
19а. Виготовляти по кресленнях деталі, вироби (машини, одяг і т. п.), будувати споруди.	19б. Займатися кресленням, копіюванням креслень, карт.
20а. Проводити боротьбу з хворобами рослин, зі шкідниками лісів, садів.	20б. Працювати з комп'ютером (програмування, адміністрування, налагодження і т. п.).

Обробка та аналіз результатів

Після отримання відповідей на всі запитання в кожному з 5-ти вертикальних стовпчиків підраховується кількість проставлених плюсів. В нижніх клітинах таблиці виводяться суми, які є показниками вираження інтересів до певної сфери діяльності. Максимальна сума балів у кожному стовпчику становить 8. Найбільша сума балів в одному зі стовпчиків вказує на переважання інтересів, а можливо і нахилів до певного типу професій, тієї чи іншої сфери діяльності.

Таблиця-ключ диференціально-діагностичного опитувальника (ДДО)

Людина-природа	Людина-техніка	Людина-людина	Людина-знакова система	Людина-художній образ
1а	1б	2а	2б	3а
3б	4а	4б	5а	5б
6а	7б	6б	9б	7а
10а	9а	8а	10б	8б
11а	11б	12а	12б	13а
13б	14а	14б	15а	15б
16а	17б	16б	19б	17а
20а	19а	18а	20б	18б
Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =

Тип професій	**Об’єкт праці**	**Приклади професій**
Людина-природа (П)	живі організми (рослини, тварини) та біологічні процеси.	садівник, зоотехнік, ветеринар, тваринник, бджоляр, агроном, біолог, лісник, грунтознавець, геолог, еколог, геодезист, фермер і т.п.
Людина-техніка (Т)	технічні системи, машини, апарати й установки, матеріали та енергія	слюсар, токар, радіотехнік, зв’язківець, швачка, водій, електрик, інженер, монтажник, інженер програмного забезпечення і т. п
Людина-людина (Л)	люди, групи, колективи	сфера обслуговування (продавець, офіціант, адміністратор), медицина (лікар, медсестра), педагогіка (вчитель, вихователь, няня, викладач вузу), юриспруденція (суддя, адвокат), блогер, СММщик, менеджер, оператор колл-центру, актор, режисер і т. п.

Людина-знакова система (З)	умовні знаки, шифри, коди, таблиці	кресляр, композитор, програміст, плановик, радист, економіст, коректор, телеграфіст, бухгалтер і т. п.
Людина-художній образ (Х)	художні образи, їх ролі, елементи та особливості	маляр, гравер, архітектор, фотограф, актор, ювелір, шліфувальник каміння, художник, музикант, письменник, мистецтвознавець, модельєр, дизайнер і т. п.

Бланк відповідей

Прізвище, ініціали (код) студента _____

Група _____ Ліцей/коледж _____ Дата _____

П	Т	Л	З	Х
1а	1б	2а	2б	3а
3б	4а	4б	5а	5б
6а	7б	6б	9б	7а
10а	9а	8а	10б	8б
11а	11б	12а	12б	13а
13б	14а	14б	15а	15б
16а	17б	16б	19б	17а
20а	19а	18а	20б	18б
Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =	Σ “+” =

Методика №2. Вивчення особистісних чинників професійної діяльності за методикою Дж.Холланда

Мета: вивчення особистісних чинників професійної діяльності.

Необхідні матеріали: опитувальник і лист відповідей.

Інструкція для досліджуваних: «Припустимо, що після відповідного навчання ви можете працювати за будь-якою спеціальністю. Але якщо б вам довелося обирати між двома можливостями, то чому б ви надали перевагу? Вам пропонується 43 пари професій (таблиця 1), причому в кожній парі Ви маєте обрати лише одну: найбільш бажану або ту, яка викликає менший спротив. Обведіть кружечком обрану вами відповідь на реєстраційному бланку».

Таблиця 1

№	Варіант А	Варіант Б	№	Варіант А	Варіант Б
1	Автомеханік	Авіаконструктор	23	Генетик	Менеджер
2	Єгер	Інтерв'юер	24	Гідробіолог	Письменник
3	Кондитер	Діловод	25	Вихователь дитячого садка	Кресляр

4	Пасічник	Адміністратор	26	Інструктор з плавання	Начальник відділу збуту
5	Радіооператор	Актор	27	Медична сестра	Модель
6	Астроном	Гід-екскурсовод	28	Складач друкарні	Оптовий торговець
7	Бактеріолог	Коректор текстів	29	Переписувач нот	Музичний аранжувальник
8	Зоолог	Брокер	30	Начальник будівництва	Музикант-виконавець
9	Мінеролог	Актор цирку	31	Машиніст тепловозу	Інженер-дослідник
10	Гувернантка	Працівник архіву	32	Кравець	Консультант служби знайомств
11	Священник	Голова адміністрації	33	Стерновий-моторист	Реєстратор
12	Консультант з профорієнтації	Драматург	34	Штукатур	Підприємець
13	Фінансовий контролер	Директор	35	Садівник	Танцюрист
14	Шифрувальник	Мистецтвознавець	36	Редактор наукового журналу	Вчитель
15	Директор магазину	Композитор	37	Фізик-теоретик	Копіювальник креслень
16	Гірничий інженер	Біофізик	38	Іхтіолог	Очільник банку
17	Тваринник	Репетитор	39	Вчений-теоретик	Художник інтер'єру
18	Маляр	Складальник каталогу	40	Викладач іноземної мови	Контролер якості продукції
19	Мисливствознавець	Директор ринку	41	Тренер з лікувальної фізкультури	Постачальник
20	Електротехнік	Карикатурист	42	Соціальний працівник	Художник-мультиплікатор
21	Біолог	Сімейний лікар	43	Продюсер телебачення	Режисер
22	Вірусолог	Контролер-касир			

Ключ до тесту

Реалістичний тип (15): 1А, 2А, 3А, 4А, 5А, 16А, 17А, 18А, 19А, 20А, 31А, 32А, 33А, 34А, 35А

Інтелектуальний тип (15): 1Б, 6А, 7А, 8А, 9А, 16Б, 21А, 22А, 23А, 24А, 31Б, 36А, 37А, 38А, 39А

Соціальний тип (15): 2Б, 6Б, 10А, 11А, 12А, 17Б, 21Б, 25А, 26А, 27А, 32Б, 36Б, 40А, 41А, 42А
Конвенціональний тип (14): 3Б, 7Б, 10Б, 13А, 14А, 18Б, 22Б, 25Б, 28А, 29А, 33Б, 37Б, 40Б, 43А
Підприємливий тип (14): 4Б, 8Б, 11Б, 13Б, 15А, 19Б, 23Б, 26Б, 28Б, 30А, 34Б, 38Б, 41Б, 43Б
Артистичний тип (13): 5Б, 9Б, 12Б, 14Б, 15Б, 20Б, 24Б, 27Б, 29Б, 30Б, 35Б, 39Б, 42Б

За кожне співпадіння з ключом нараховується 1 бал.

Обробка та аналіз результатів:

Набрану респондентом кількість балів за кожною шкалою поділити на число, яке в ключі стоїть в дужках поруч з назвою шкали *(наприклад, для реалістичного типу – це 15)* і помножити на 100%. Домінуючим у опитаного є той тип, за яким він набрав максимальну кількість балів.

Характеристика основних типів особистості (за Дж. Холландом)

1. Реалістичний тип

«Чоловічий» тип. Характеризується високою емоційною залежністю, орієнтований на сьогодення. Надає перевагу конкретним об'єктам та їх використанню. Обирає заняття, які вимагають моторних навичок (постійний рух), вправності. Надає перевагу професіям з конкретними задачами: механік, водій, інженер, агроном і т.п. Характерними є невербальні здібності, розвиток моторних навичок, просторової уяви (читання креслень). Має шанси досягти успіху в таких галузях, як фізика, економіка, кібернетика, хімія, спорт, військова справа, поліція.

2. Інтелектуальний тип

Характерний аналітичний розум, незалежність і оригінальність суджень. Переважають теоретичні й естетичні цінності. Орієнтується на розв'язання інтелектуальних творчих задач. Найчастіше обирає наукові професії. Структура інтелекту гармонійна: розвинуті вербальні та невербальні здібності. Характеризується високою активністю, але в діяльності на спілкування не налаштований. У розмовах найчастіше є передавачем інформації, в основному — інтроверт. Найбільш бажані сфери діяльності: математика, географія, геологія, творчі професії.

3. Соціальний тип

Відрізняється вираженими соціальними вміннями (вміння спілкуватися, прагнення до лідерства), потребами в численних соціаль-них контактах. Незалежний від оточуючих, успішно пристосовується до обставин. Емоційний та чутливий. У структурі інтелекту виражені вербальні здібності. Має прагнення повчати і виховувати оточуючих, здатність до співчуття і співпереживання. Найбільш бажані сфери діяльності: психологія, медицина, педагогіка.

4. Конвенціональний тип

Надає перевагу структурованій діяльності, роботі за інструкцією, певними алгоритмами. Є здібності до переробки конкретної, рутинної

(цифрової) інформації. Підхід до проблем носить стереотипний характер. Риси характеру: консерватизм, підпорядкованість, залежність. У поведінці та спілкуванні дотримується стереотипів, слідує традиціям. Слабкий організатор і керівник. Найчастіше переважають невербальні (особливо лічильні) здібності. Найбільш бажані такі спеціальності: бухгалтер, програміст, фінансист, товарознавець, економіст, діловод, офісний службовець.

5. Заповзятливий тип

Обирає цілі та задачі, які дозволяють виявити енергію, імпульсивність, ентузіазм. Рисами характеру є: прагнення до лідерства, потреба у визнанні, заповзятливість, деяка агресивність. Надає перевагу задачам, які пов'язані з керівництвом, особистим статусом. У структурі інтелекту переважають вербальні здібнос-ті. Не подобаються заняття, які вимагають значної за обсягом праці, ретельності, моторних навичок, концентрації уваги. Най-повніше реалізовується в професіях: дипломат, репортер, менеджер, директор, брокер, кооператор.

6. Артистичний тип

У взаєминах з оточуючим спирається на свою уяву та інтуїцію. Притаманний емоційно складний погляд на життя. Риси характеру: незалежність у прийнятті рішень, оригінальність мислення. Зазвичай не живе за правилами і традиціями. Надає перевагу заняттям творчого характеру: музика, малювання, діяльність у сфері гуманітарних наук, сценічне мистецтво. Добре розвинуте сприймання і моторика. Високий рівень екстравертованості. У структурі інтелекту переважають вербальні здібності. Найбільш бажані сфери діяльності: історія, філологія, мистецтво, дизайн.

Таблиця 2.

Результати визначення професійного типу особистості (приклад)

№ з/п	Прізвище, ініціали, вік оптанта	Професійний тип						Формула професійного типу
		Р	І	С	К	П	А	
1.	Софія К., 14 років	3	3	11	5	7	6	СПА
2								
3								

Виконавши всі розрахунки за найбільшими значеннями визначили власний літерний код (СПА). Цей результат говорить про те, що Софія К. відноситься до соціального типу з достатньо значимим впливом підприємливого і артистичного, тобто, перша літера коду вказує на тип особистості, до якого найближче респондент (соціальний), друга – з яким його

показники мають певні розбіжності (підприємливий), третя – вказує на тип особистості, до якої досліджуваний ще близький, але маєш більші розбіжності (артистичний). За допомогою шкали пристосованості різних типів особистості до різних професійних середовищ, яку розробив Д. Холланд у вигляді шестикутника (див. мал. 1.), визначається те професійне середовище в якому буде найкомфортніше працювати. Отже, найкраще, що Софія К. може зробити – це вибрати соціальне професійне середовище, непогано буде почувати себе в підприємливому й артистичному середовищі, інші професійні середовища протипоказані.

Для кращого розуміння шкал співвідношення різних типів особистості та професійних середовищ варто звернутися до наступного пояснення.

Теорія Д. Голланда дозволяє оцінити сумісність особистості з певним професійним оточенням, середовищем. Він розробив шкалу пристосованості різних типів особистості до різних професійних середовищ, зобразивши її схематично у вигляді шестикутника (див. малюнок 1.).

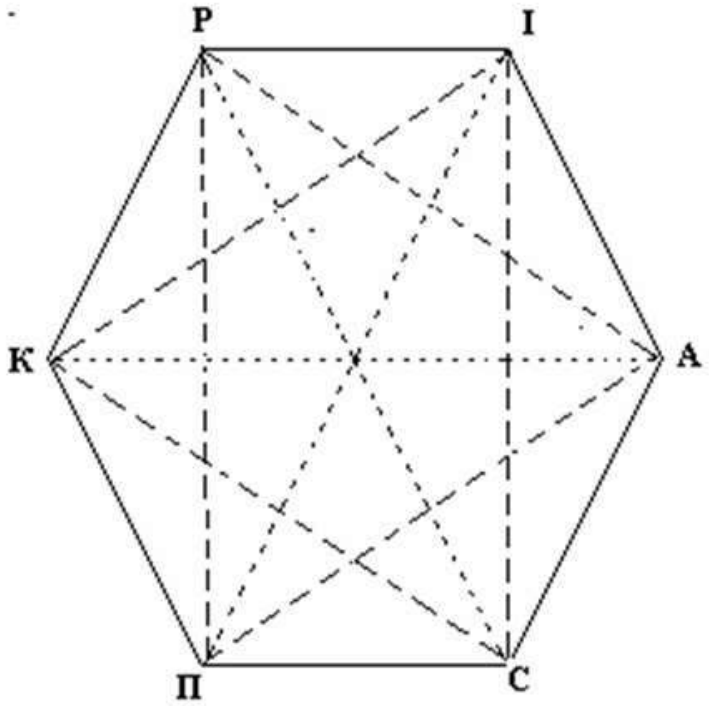

Мал. 1. Схема професійних типів особистості та їх взаємозв’язку

По вершинах моделі вираховується зв'язок між типами особистості та професійним середовищем. **Він обернено пропорційний відстані від однієї вершини до іншої в будь-якому напрямку.** Наприклад, конвенційному типу ближче реалістичний і практичний, тому ці типи особистості можуть пристосуватися до подібних професійних середовищ досить успішно: К-Р, К-П, Р-К, П-К. Набагато далі від конвенційного типу знаходяться інтелектуальний і соціальний типи, і тому ці особистості і середовища погано суміщаються. І зовсім несумісні конвенційний і артистичний типи, вони надто віддалені один від одного - між ними найбільша відстань. Таким же чином можна розглянути взаємодію кожного типу особистості з будь-яким

професійним середовищем. Результати цього взаємозв'язку відображені в таблиці 3.

Таблиця 3.

Взаємозв'язок типів особистості з професійними середовищами

Тип особистості	Тип професійного середовища					
	Р	І	С	К	П	А
Р	++	+	--	+	-	-
І	+	++	-	-	--	+
С	--	-	++	-	+	+
К	+	-	-	++	+	--
П	-	--	+	+	++	-
А	-	+	+	--	-	++

Умовні позначення :

- ++ тип особистості дуже добре пристосований до цього середовища;
- + тип особистості пристосований добре;
- - тип особистості пристосований недостатньо;
- -- тип особистості зовсім не пристосований до цього середовища.

ПІДСУМОК. Після підрахунку та порівняння балів зробити висновок про переважаючий тип особистості та його взаємо-зв'язок з певною професійною сферою, скласти формулу професійного типу усіх здобувачів освіти у закріпленій учнівській/студентській групі.

Методика №3. Вивчення професійних намірів здобувачів освіти

Мета: визначити наявність готовності до продовження професійної самореалізації за обраним фахом, намірів щодо подальшого вибору професії, що характеризує внутрішню усвідомленість самого факту вибору і визначеність професійних інтересів, обізнаність та оцінку своїх здібностей, знання про те, яких компетенцій (включаючи психологічні) вимагає обрана ним професія.

Необхідний матеріал: бланк анкети, ручка.

Хід проведення.

Кожному респонденту пропонується відповісти письмово на такі питання:

1. Чим Ви думаєте зайнятися після закінчення ліцею/коледжу (потрібне підкреслити)?

а) продовжити навчання у закладі вищої освіти (якому?);

б) взяти паузу для обдумування подальшого професійного шляху.

в) піти працювати за здобутою спеціальністю;

г) піти працювати, але за іншою спеціальністю;
д) поєднувати роботу (яку?) з навчанням (яким?);
д) не знаю, чим буду займатися;
е)інше
2. Чи плануєте Ви пов'язати свою майбутню професію, яку здобуваєте у закладі професійної освіти?
3. Якій професії, спеціальності Ви хотіли б присвятити себе?
4. Які вимоги, на вашу думку, ця професія ставить до людини (перелічити поруч з відповіддю)?
а) необхідні знання, вміння, навички:
б) необхідні якості особистості:
в) необхідні спеціальні якості особистості:
г) інше:
5. Які вимоги ставить обрана Вами професія до здоров'я людини?
6.Як Ви оцінюєте вашу професійну придатність за станом здоров'я?
7. Якими Ви уявляєте собі умови роботи у обраній Вами професії?
8. Чи маєте Ви власну траєкторію професійного розвитку у обраній Вами спеціальності? Опишіть її (як люди професійно реалізуються в цій професії)
9. Як Ви готуєте себе до обраної професії (потрібне підкреслити)?
а) працюєте над розвитком системи знань, умінь і навичок, необхідних для цієї професії;
б) виховуєте у себе загальні позитивні якості (працелюбність, самостійність у праці, наполегливість, послідовність, організованість, дисциплінованість тощо);
в) розвиваєте спеціальні якості, необхідні для обраної професії (які?);
г)інше.
10. Де Ви перевіряєте свої професійні якості (потрібне підкреслити)?
а) у ліцеї/коледжі на заняттях;
б) під час практик у коледжі;
в) у гуртках;
г) самостійно вдома;
д) у позашкільних закладах,
е) не перевіряю;
є) вже пробую самостійно працювати за професією;
ж) інше.
11. Де можна отримати підготовку до обраної Вами професії?
12. Звідки Ви дізналися про обрану професію (потрібне підкреслити)?
а) від знайомих;
б) в інтернеті;
в) від батьків;
г) від друзів;
д) від викладачів коледжу;
е) інше.

13. З ким Ви розмовляли/єте про обрану Вами професію (потрібне підкреслити)?
а) з викладачем, майстром;
б) з батьками;
в) з родичами;
г) з друзями;
д) з ровесниками;
д) зі старшими знайомими, друзями, які знають цю професію;
е) з соціальним педагогом, психологом;
є) зі штучним інтелектом;
ж) ні з ким не розмовляв;
з) інше.
14. Чи знаєте Ви, що до обраної Вами професії є близькі, споріднені з нею, які Ви могли б опанувати? Якщо знаєте, назвіть їх.
15. Коли Ви обрали професію?
16. Чи відбувалися зміни у Вашому виборі? З яких причин Ви змінювали свій вибір?
17 Якщо Ви поки не обрали майбутню професію, то з яких причин?
18. Ваше рішення про вибір цієї професії остаточне, чи Ви ще можете передумати?
19.Хто найбільше вплинув на Вас при виборі професії (потрібне підкресліть)?
а) батьки;
б) вчителі;
в) працівники виробництва/галузі;
б) товариші;
д) хтось інший;
е)інше.
20. На що Ви орієнтувалися, обираючи професію (потрібне підкреслити)?
а) принести користь суспільству;
б) ця професія престижна;
в) хороша зарплата;
г) цікава і змістовна робота;
д) робота, яка відповідає моїм можливостям;
е) доступність навчального закладу;
є) пішов куди-небудь, аби піти;
ж) інше.
21. Що, на Вашу думку, необхідно Вам мати, щоб бути гарним фахівцем у своїй професійній галузі? (потрібне підкреслити)
а) попрацювати на виробництві;
б) закінчити коледж;
в) багато вчитися;
г) закінчити вищий навчальний заклад;
д) спробувати себе в обраній професії;

е) інше.

22 Про яку професію Ви хотіли б більше дізнатися?

23. На яких заняттях викладачі розповідають про професії і як часто?

24. Які екскурсії на виробництво Вам найбільше сподобалися?

25. Які питання виникли у Вас після екскурсії (потрібне підкреслити)?

а) щодо організації праці,

б) щодо бесіди про професії;

в) щодо умов виробництва;

г) щодо показу технологічного процесу;

д) інші питання.

26. Скільки за останній рік було зустрічей з представниками певних професій та які з них викликали у вас найбільший інтерес?

27. Як Ви хочете працювати (потрібне підкреслити)?

а) індивідуально;

б) з невеликою кількістю людей;

в) в команді;

г) інше.

28. Ким Ви хотіли б бути в команді (потрібне підкреслити)?

а) виконавцем;

б) організатором.

29. У яких предметних гуртках Ви берете участь? У яких ще хотіли б займатися в коледжі та поза ним?

30. У яких факультативних заняттях Ви берете участь або хотіли б брати участь?

31. Якою галуззю знань і умінь Ви захоплюєтеся (потрібне підкреслити)?

а) про природу;

б) про науку,

а) про мистецтво;

г) про техніку;

д) про людину;

е) про спорт;

є) про ІТ-технології

є) інше.

32. Якби Вам довелось обирати майбутню професію та навчальний заклад, якому профілю Ви б віддали перевагу?

а) суспільно-гуманітарному (філологічному, історико-правовому, юридичному, педагогічному);

б) природничо-математичному (фізико-математичному, біологічному, географічному, медичному);

в) технологічному (інформатика, програмування, менеджмент);

г) художньо-естетичному (музичному, образотворчому, хореографічному);

д) спортивному;

е) інше.

33. Який з перелічених вище профілів навчання, на Вашу думку, відповідає вашим нахилам та здібностям?

34. Як війна вплинула на Ваші плани на майбутнє?

35. Які Ваші побажання щодо того, як покращити професійну підготовку за обраною Вами професією?

Обробка отриманих даних

Якісний аналіз відповідей дасть педагогові відомості про:

1) загальні життєві плани студентів (питання 1, 15, 16, 17, 34);

2) захоплення і професійні наміри (запитання 2, 3, 18, 19, 20, 27, 28, 31, 32, 33);

3) знання з обраної професії (питання 4, 5, 8, 14, 24, 25);

4) оцінку своєї придатності до неї (запитання 6, 7, 9, 10, 21);

5) про оцінку роботи педагогів зі здобувачами освіти щодо професійного самовизначення (питання 12, 13, 22, 23, 24, 26, 29, 30, 35).

Відповіді студентів аналізуються окремо по кожному питанню. Визначається відсоткове співвідношення типових відповідей та характеризується виявлена тенденція. Визначається коло тих інтересів, нахилів, намірів, видів роботи, занять та професій, які найбільше згадуються студентами. Визначається актуальний контекст та рекомендації щодо задоволення професійних запитів здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

ДОДАТОК Б

МЕТОДИКИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ТА ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ У СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ

Методика 1.

Методика діагностики схильності до конфліктної поведінки К.Н.Томаса-Клімана, адаптація Н.В.Гришиної).

Мета: визначення переважаючого способу поведінки людини в конфліктних ситуаціях.

Необхідний матеріал: *бланк опитувальника, ручка чи олівець.*

Хід проведення

Інструкція. У кожній з поданих пар оберіть те судження, яке найтиповіше для вашої поведінки. Намагайтеся довго не думати над певним твердженням. Обирайте найтиповіше, що описує Вас якомога точно. Час: 15-20 хвилин.

Типова карта методики

1.

А. Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.

Б. Замість того, щоб обговорювати те, в чому ми розходимося, я стараюся звернути увагу на те, з чим ми обидва згодні.

2.

А. Я стараюся знайти компромісне рішення.

Б. Я намагаюся улагодити справу з урахуванням інтересів іншого і моїх власних.

3.

А. Зазвичай я наполегливо прагну добитися свого.

Б. Я стараюся заспокоїти іншого і, головним чином, зберегти наші стосунки.

4.

А. Я намагаюся знайти компромісне рішення.

Б. Іноді я жертвую своїми власними інтересами заради інтересів іншої людини.

5.

А. Улагоджуючи спірну ситуацію, я весь час стараюся знайти підтримку у іншого.

Б. Я намагаюся зробити все, щоб уникнути напруженості, від якої немає ніякої користі.

6.

А. Я намагаюся уникнути виникнення прикрощів для себе.

Б. Я намагаюся домогтися свого.

7.

А. Я намагаюся відкласти розв'язання спірного питання з тим, щоб згодом вирішити його остаточно.

Б. Я вважаю за необхідне в чомусь поступитися, щоб домогтися іншого.

8.
А. Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.
Б. Я насамперед стараюся ясно визначити те, в чому полягають всі порушені інтереси і питання.
9.
А. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності, що виникають.
Б. Я роблю зусилля, щоб домогтися свого.
10.
А. Я твердо прагну досягнути свого.
Б. Я намагаюся знайти компромісне рішення.
11.
А. Я насамперед стараюся ясно визначити те, в чому полягають всі порушені інтереси і питання.
Б. Я стараюся заспокоїти іншого, і головним чином, зберегти наші стосунки.
12.
А. Часто я намагаюся не займати позицію, яка може викликати суперечки.
Б. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також іде мені назустріч.
13.
А. Я пропоную середню позицію.
Б. Я наполягаю, щоб було зроблено по-моєму.
14.
А. Я повідомляю іншому свою точку зору і запитую про його погляди.
Б. Я намагаюся показати іншому логіку і перевагу моїх поглядів.
15.
А. Я стараюся заспокоїти іншого, і головним чином, зберегти наші стосунки.
Б. Я стараюся зробити все необхідне, щоб уникнути напруженості.
16.
А. Я стараюся не зачепити почуттів іншого.
Б. Я намагаюся переконати іншого в перевагах моєї позиції.
17.
А. Зазвичай я наполегливо стараюся домогтися свого.
Б. Я стараюся зробити все, щоб уникнути напруженості, від якої немає ніякої користі.
18.
А. Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягти на своєму.
Б. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.
19.
А. Я, насамперед, стараюся ясно визначити те, в чому полягають всі порушені інтереси та спірні питання.

Б. Я стараюся відкласти розв'язання спірного питання з тим, щоб згодом вирішити його остаточно.
20.
А. Я намагаюся негайно подолати наші розбіжності.
Б. Я стараюся знайти найкраще поєднання виграшів і втрат для нас обох.
21.
А. Ведучи переговори, я стараюся бути уважним до бажань іншого.
Б. Я завжди схиляюся до прямого обговорення проблеми.
22.
А. Я намагаюся знайти позицію, яка знаходиться посередині між моєю позицією і точкою зору іншої людини.
Б. Я відстоюю свої бажання.
23.
А. Як правило, я заклопотаний тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.
Б. Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за розв'язання спірного питання.
24.
А. Якщо позиція іншого здається йому дуже важливою, я постараюся піти назустріч його бажанням.
Б. Я стараюся переконати іншого прийти до компромісу.
25.
А. Я намагаюся показати іншому логіку і перевагу моїх поглядів.
Б. Ведучи переговори, я стараюся бути уважним до бажань іншого.
26.
А. Я пропоную середню позицію.
Б. Я майже завжди переймаюся тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.
27.
А. Часто уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки.
Б. Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягти на своєму.
28. А. Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.
Б. Улагоджуючи ситуацію, я зазвичай стараюся знайти підтримку у іншого.
29.
А. Я пропоную середню позицію.
Б. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності, що виникають.
30.
А. Я стараюся не зачепити почуттів іншого.
Б. Я завжди займаю таку позицію в спірному питанні, щоб ми спільно з іншою зацікавленою людиною могли домогтися успіху.

Обробка та аналіз результатів

Результати співвідносяться з ключем.

Ключ

Питання	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Пристосування
1				А	Б
2		Б	А		
3	А				Б
4			А		Б
5		А		Б	
6	Б			А	
7			Б	А	
8	А	Б			
9	Б			А	
10	А		Б		
11		А			Б
12			Б	А	
13	Б		А		
14	Б	А			
15				Б	А
16	Б				А
17	А			Б	
18			Б		А
19		А		Б	
20		А	Б		
21		Б			А
22	Б		А		
23		А		Б	
24			Б		А
25	А				Б
26		Б	А		
27				А	Б
28	А	Б			
29			А	Б	
30		Б			А
Всього:					

Аналіз результатів

Для опису типів поведінки людей в конфліктних ситуаціях, К.Томас запропонував двовимірну модель регулювання конфліктів, базовану на: кооперації (пов'язаній з повагою людини до інтересів інших людей, включених у конфлікт) і напористості (акцентованій на захисті конфліктуючими власних інтересів). У площині цих двох вимірів автором було виділено типові способи реагування у конфлікті:

1) **Змагання, суперництво (конкуренція**) - прагнення досягти власних інтересів на шкоду іншому;

2) **Пристосування** - протилежне суперництву, поступливість та жертвування власними інтересами заради іншого;

3) **Компроміс –** поєднання переваг та втрат обох сторін конфлікту;

3) **Уникнення** - відсутність як прагнення до кооперації, так і тенденції до досягнення власних цілей;

4) **Співпраця -** учасники ситуації знаходять альтернативу, що фактично

повністю задовольняє інтереси обох сторін.

Способи регулювання конфліктів (за К.Томасом)

За умов уникнення конфлікту жодна зі сторін не досягає бажаного успіху. При таких формах поведінки, як конкуренція, пристосування і компроміс, або один з учасників виявляється у виграші, а інший програє, або вони обидва програють, оскільки йдуть на компромісні поступки. І лише в ситуації співпраці обидві сторони виявляються у виграші.

Зміст звіту

1. У розданому бланку питань (в гугл-формі), кожен респондент відмічає свої типові реакції реагування у конфліктній ситуації.
2. Розрахувати індивідуальне співвідношення типів реагування у конфлікті. Представити індивідуальні гістограми усіх членів групи.
3. Занести дані у групову таблиці. Презентувати частотність використання стратегій реагування у конфлікті членів групи у відсотковому співвідношення. Побудувати групову гістограму переважаючих типів реагування у конфлікті.
4. Описати, як виявлені тенденції проявляються у комунікації членів групи, їх взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу.
5. Надати рекомендації щодо стратегії вирішення конфліктної взаємодії у цій групі

Методика 2.
Вивчення психологічного клімату групи А.Ф. Фідпера

Мета: дослідження основних характеристик психологічного клімату в групі.

Необхідний матеріал: біполярна шкала взаємин, ручка або олівець (або гул-форма).

Хід проведення

Опитувальник складається з біполярних шкал з протилежними характеристиками психологічного клімату в групі.

***Проведення дослідження*: о**цінити, як виявляються перераховані нижче властивості психологічного клімату у вашій групі (таблиця.1), обвівши ту оцінку, яка, на вашу думку, відповідає істині.

Інструкція респонденту: ««Нижче наведені протилежні за змістом пари слів, за допомогою яких можна оцінити взаємини в будь-якій групі людей. Чим ближче до правого або лівого слова в кожній парі ви поставите позначку

«х», тим більше виражена ця ознака в вашому класі (групі) » і проявляється у взаєминах вашого класу. Не пропускайте будь-якого питання. Починайте!».

Шкала оцінювання властивостей психологічного клімату:

3 — властивість виявляється в групі завжди;
2 — властивість виявляється в більшості випадків;
1 — властивість виявляється нерідко;
0 — виявляються в однаковій мірі і та, й інша властивості.

Таблиця 1

Властивості психологічного клімату групи

Властивості психологічного клімату (А)	**Оцінка**	**Властивості психологічного** клімату (В)
1. Переважає бадьорий, життєрадісний настрій	3210123	Переважає пригнічений, песимістичний настрій
2. Доброзичливість у стосунках, взаємні симпатії	3210123	Конфліктність у стосунках, антипатії
3. Всередині вашої групи між угрупованнями є взаємна повага, розуміння	3210123	Угруповання конфліктують між собою
4. Членам групи подобається разом проводити час, брати участь у спільній діяльності	3210123	Члени групи байдужі до більш тісного спілкування, негативно ставляться до спільної діяльності
5. Успіхи або невдачі товаришів викликають співпереживання, співчуття усіх членів групи	3210123	Успіхи або невдачі товаришів залишають байдужими інших або викликають заздрість, злорадство
6. У групі з повагою ставляться до думок один одного	3210123	Кожний вважає свою думку головною і нетерпимий до думки товаришів
7. Досягнення і невдачі групи переживаються як власні	3210123	Досягнення і невдачі групи не знаходять відгуку серед її членів
8. У важкі для групи дні відбувається емоційне єднання, “один за всіх, і всі за одного”	3210123	У важкі дні група “розкисає”: розгубленість, сварки, взаємні звинувачення
9. Почуття гордості за групу, якщо її відзначає керівництво	3210123	До похвал і заохочень групи її члени ставляться з байдужістю
10. Група активна, повна енергії	3210123	Група інертна, пасивна
11. Доброзичливо та уважно ставляться до новачків, допомагають їм освоїтися в колективі	3210123	Новачки почувають себе чужими, до них часто виявляють ворожість
12. У групі справедливе	3210123	Група помітно розділяється на

Властивості психологічного клімату (А)	Оцінка	Властивості психологічного клімату (В)
ставлення до всіх членів, підтримують слабких, виступають на їх захист		“привілейованих” і “принижених”, існує зневажливе ставлення до слабких
13. Спільні справи захоплюють усіх, є велике бажання працювати колективно	3210123	Групу неможливо “підняти” на спільну справу, кожний думає про власні інтереси

Обробка та аналіз результатів

Визначити загальний рівень персональної (для кожного окремо) оцінки психологічного клімату (С), склавши оцінки: лівої сторони від 0 – сума А, правої сторони – сума В та знайшовши різницю: С = А – В.

Оціночна шкала

Якщо С дорівнює нулеві або є величиною від’ємною, то можемо говорити про несприятливий психологічний клімат з погляду даного індивіда. Якщо С – величина додатна, то можемо говорити про сприятливий психологічний клімат.

Зміст звіту

1. У розданому бланку, розробленому на основі таблиці 1, виставити оцінки за властивостями, які характеризують психологічний клімат у групі.
2. Розрахувати індивідуальну оцінку психологічного клімату (С) для кожного члена групи окремо.
3. Занести дані у групову таблиці, знайти відсоткове співвідношення кількості задоволених та незадоволених психологічним кліматом в групі.
4. Розрахувати середньогрупову оцінку психологічного клімату.
5. Дати письмові відповіді на контрольні питання.

Контрольні питання

1. Які властивості притаманні позитивному психологічному клімату групи? Негативному? В чому і в якій мірі вони виявляються у цій групі? Як виявляються ці властивості в щоденному спілкуванні, в навчальній діяльності, у позанавчальний час?
2. Який ступінь зрілості цієї групи, в чому він виявляється? Чи робить хтось у групі особливий внесок у життєдіяльність цієї групи? А особисто Ви?
3. Що, з Вашої точки зору, обумовлює формування негативних складових психологічного клімату у цій групі?
4. Що треба зробити, щоб покращити психологічний клімат у цій групі – Ваші міркування, рекомендації?

Методика 3.

Опитувальник сприйнятливості навчального середовища до булінгу [9]

Мета: оцінка рівня поширеності та схильності освітнього середовища закладу до булінгу, превенція булінгу в групі.

Необхідний матеріал: анкета для проведення анонімного опитування (або гугл форма).

Хід проведення

Опитування має проводитися лише анонімно та створити умови захищеності даних. Для цього варто переконатися, що:

- ✔ студенти мають достатньо часу (40 хв) на проходження тесту;
- ✔ студенти не підписують аркуші та жодним чином не видають себе (на аркуші не треба нічого писати — лише позначати обрані відповіді);
- ✔ студенти мають змогу відповідати на запитання так, що викладач або інші студенти не бачать їхні відповіді.

Примітка: в умовах практичної діяльності опитування проводиться за місяць після початку навчального року (жовтень), і наприкінці року (квітень-травень) і дає змогу вирахувати дельту прогресу в подоланні булінгу. Якщо показники наприкінці року є нижчими за ті, що були на початку — це означає, що прогрес у подоланні булінгу є. Надалі опитування проводиться раз на рік (припустимо, у лютому), для моніторингу ситуації.

Текст анонімного опитувальника «Сприйнятливість навчального середовища до булінгу»

Група _____ Дата _____

Інструкція: Цей опитувальник було створено для розуміння ситуації з булінгом у твоєму навчальному закладі. Викладачі чи батьки можуть не бачити багатьох речей. Нам важливо розуміти, що відбувається у твоєму навчальному житті, аби зробити простір коледжу безпечним, і щоб кожному та кожній було добре вчитися.

Участь в опитуванні є анонімною, тож тобі не треба підписувати аркуш. Будь ласка, обведь літеру/-ри перед варіантом/-тами відповіді, які тобі близькі. Твої батьки, одногрупники або викладачі не можуть примусити тебе розповісти, якими саме мають бути твої відповіді. За відмову відповідати чи показувати відповіді ніхто і ніяк тебе не покарає. Тому можеш сміливо писати усе, що думаєш.

Оскільки опитування стосуватиметься булінгу, то будь ласка, ознайомся з визначенням булінгу:

Булінг — це коли людині навмисно і неодноразово завдають болю:

• фізичного, словесного, психологічного;

• коли не беруть до гурту або псують репутацію (наприклад, розпускають чутки), перешкоджаючи дружнім стосункам;

• людині, яка зазнає булінгу, непросто захистити себе.

Ми будемо вдячні, якщо твої відповіді будуть максимально правдивими. Навіть якщо ти напишеш, що булиш когось — ніхто не дізнається, що це ти :)

Спочатку з'ясуємо трішки про тебе та коледж.

1. Ти хлопець чи дівчина?

А. Хлопець

Б. Дівчина

2. Чи маєш ти у коледжі/ліцеї вчителя, майстра, якому можеш довірити великий секрет?

А. Маю одного

Б. Маю двох

В. Маю трьох чи більше

Г. Таких вчителів немає

3. Який настрій у тебе в коледжі/ліцеї впродовж дня?

А. Мені радісно і спокійно

Б. Мені нудно, але загалом спокійно

В. Я відчуваю легку тривогу

Г. Мені сильно тривожно

Д. Мені страшно бути в коледжі

4. Чи пишаєшся ти тим, що є студентом/студенткою свого коледжу/ліцею?

А. Так, дуже пишаюся

Б. Трохи пишаюся

В. Мені все одно

Г. Тут нема чим пишатися

Д. Мені соромно через те, що я студент цього коледжу.

5. Чи радісно тобі йти до коледжу/ліцею щоранку?

А. Так, я радію, коли йду до коледжу/ліцею

Б. Мені не радісно, але й не сумно

В. Мені байдуже, я йду, бо мушу

Г. Терпіти не можу коледж/ліцей, ходжу через силу

Д. За кожної нагоди пропускаю коледж/ліцей

6. Як часто ти по-дружньому спілкуєшся в коледжі/ліцеї з однолітками, наприклад, обговорюєш останні події життя, ділишся радістю чи секретами?

А. Спілкуюся щодня, маю кілька/багато добрих друзів

Б. Маю одного друга, якому достатньо довіряю

В. Маю знайомих, але ми не розмовляємо з ними про справді важливі речі

Г. Здебільшого проводжу час у коледжі/ліцеї на самоті

Д. Все моє спілкування коледжі/ліцеї — це зачіпки та знущання з боку одногрупників

Булінг

Пригадай свої останні кілька місяців у коледжі/ліцеї: як це було? Якщо ти проходиш тест на початку навчального року, то пригадай останню чверть у цьому коледжі в минулому класі.

7. Як часто тебе ображали в коледжі/ліцеї за останні пару місяців?

А. Зі мною такого не траплялося

Б. Бувало буквально раз за останній місяць

В. Було двічі або більше разів на місяць

Г. Мене ображають так часто, що складно порахувати

Д. Це відбувається щодня

Говорячи про образи — поговоримо, що саме відбулося

8. Про мене розпускали чутки або/чи наговорювали на мене моїм друзям

А. Такого не було

Б. Було десь раз на місяць

В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня

Г. Щодня

9. Мене зумисне не брали до гурту, лишали поза спілкуванням, не обирали до команди чи не сідали зі мною, від чого мені було образливо

А. Такого не було або було одного разу

Б. Буває десь раз на місяць

В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня

Г. Щодня

10. Мене неприємно дражнили, обзивали чи говорили неприємні речі в обличчя

А. Такого не було або було одного разу

Б. Буває десь раз на місяць

В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня

Г. Щодня

11. Мене могли штовхнути, вдарити, поставити підніжку чи зачинити десь

А. Такого не було або було одного разу

Б. Буває десь раз на місяць

В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня

Г. Щодня

12. Псували мої речі (наприклад, скидали книжки з парти чи жбурлялися рюкзаком)

А. Такого не було або було одного разу

Б. Буває десь раз на місяць

В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня

Г. Щодня

13. У мене забирали гроші, речі чи їжу

А. Такого не було або було одного разу

Б. Буває десь раз на місяць

В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня

Г. Щодня

14. Мене ображали в якийсь інший спосіб

А. Такого не було або було одного разу

Б. Буває десь раз на місяць
В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Г. Щодня Приводи

15. Мене ображали через те, що я переселенець (-ка)

А. Такого не було або було одного разу
Б. Буває десь раз на місяць
В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Г. Щодня

16. Мене ображали через мову, якою я спілкуюся

А. Такого не було або було одного разу
Б. Буває десь раз на місяць
В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Г. Щодня

17. Мене ображали через нетипову поведінку (наприклад, надто сильну балакучість, мрійливість чи рухливість)

А. Такого не було або було одного разу
Б. Буває десь раз на місяць
В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Г. Щодня

18. Мене ображали через зовнішність (наприклад, незвичну)

А. Такого не було або було одного разу
Б. Буває десь раз на місяць
В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Г. Щодня

19. Мене обзивали чи робили жести сексуального характеру (наприклад, імітуючи статевий акт або задираючи спідницю тощо)

А. Такого не було або було одного разу
Б. Буває десь раз на місяць
В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Г. Щодня

20. Мене ображали через мою справжню чи уявну сексуальну орієнтацію

А. Такого не було або було одного разу
Б. Буває десь раз на місяць
В. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Г. Щодня
Д. Не знаю, що відповісти/не розумію питання

21. Скільки студентів займалося булінгом (коли тебе ображали більше ніж один раз, і ти не міг/не могла як слід себе захистити)?

А. Мене взагалі не булили
Б. Здебільшого одна людина
В. Група з 2-3 учнів
Г. Група з 4-9 учнів
Д. Увесь клас

22. Як довго триває ця ситуація (булінгу)?

А. Мене взагалі не булили

Б. Це триває останні пару тижнів

В. Це триває від початку навчального року

Г. Це тривало скільки себе пам'ятаю

Д. Це почалося після мого переходу до нової коледжу/ліцею/групи

23. Чи бачив/-ла ти, як булили інших студентів твого коледжу/ліцею чи групи?

А. Так, було таке, я це бачив (-ла)

Б. Про такі випадки говорили в коледжі/ліцеї, але я на власні очі не бачив/-ла

В. Ні, такого не було

24. Якщо тебе хтось цькує або ображає, то де саме це відбувається (відміть кожне місце, яке підходить)

А. Мене не булили

Б. Мене булили в одному чи кількох місцях нижче (постав Х біля тих місць, де це відбувалося це може бути як одне, так і кілька місць)

- □ На ігровому майданчику
- □ У коридорі
- □ У класі (вчитель був присутній)
- □ У класі (вчитель був відсутній)
- □ На сходах
- □ У туалеті
- □ У кімнаті для переодягання
- □ В їдальні
- □ На шляху до/з коледжу/ліцею
- □ Через інтернет
- □ Інше місце

25. Чи ти комусь розповідав/-ла, що тебе булять у коледжі/ліцеї?

А. Я нікому не розповідав/-ла

Б. Я розповідав/-ла комусь в коледжі/ліцеї (вчителі, майстер, куратор, психолог, завуч, директор)

В. Я розповідав/-ла комусь з батьків/родичів.

Г. Мене не булять в коледжі/ліцеї

26. Як часто інші студенти твого коледжу/ліцею, ставши свідками булінгу, намагалися його зупинити?

А. Це відбувається часто

Б. Час від часу таке спостерігаю

В. Дуже зрідка таке буває

Г. Ніколи такого не доводилося спостерігати

Д. Я не був/була свідком булінгу

27. Як часто вчителі або інші дорослі в коледжі/ліцеї намагалися втрутитися в ситуацію цькування?

А. Це відбувається часто

Б. Час від часу таке спостерігаю
В. Дуже зрідка таке буває
Г. Ніколи такого не доводилось спостерігати
Д. Я не був/була свідком булінгу

28. Коли ти бачиш, як у коледжі/ліцеї когось булять (не тебе), чи втручаєшся ти?

А. Ні, бо це не моя справа
Б. Ні, бо мене теж цькуватимуть
В. Ні, бо це все одно не допоможе
Г. Ні, бо студент, якого булять, на це заслужив/-ла
Д. Так, бо відчуваю гостру несправедливість
Е. Так, бо це зробить мене у власних очах хорошим/ хорошою
Є. Так, бо у нашому коледжі/ліцеї таким речам не місце
Ж. Я не був/була свідком булінгу у нашому коледжі/ліцеї

Булінг інших учнів

29. Як часто ти долучався/-лась до булінгу інших студентів у коледжі/ліцеї?

А. Такого не було
Б. Таке було лише раз
В. Було десь раз на місяць, більше, ніж один раз
Г. Більш як 3 рази на місяць, але не щодня
Д. Щодня

30. Якщо тобі траплялося когось регулярно ображати в коледжі/ліцеї, то це було:

А. Обзивання, вигадування прізвиськ
Б. Бійки, штовхання, щипання, підніжки
В. Розпускання пліток, наговорювання на цю людину
Г. Небажання брати цього студента/студентку до гурту
Д. Діставання студента інтернетом (повідомлення, месенджери, відео)
Е. Псування речей
Є. Забирання грошей чи їжі
Ж. Я не ображав/-ла інших студентів

31. Чи говорив з тобою вчитель/куратор або інший дорослий зі школи щодо того, що ти когось булиш?

А. Я не булю нікого в коледжі/ліцеї
Б. Зі мною не говорили
В. Говорили раз
Г. Говорили кілька разів
Д. Говорили, хоча насправді я не цькую

32. Як гадаєш, ти міг/могла би приєднатися до булінгу когось, хто тобі не подобається?

А. Так
Б. Можливо
В. Я не знаю

Г. Скоріше, ні

Д. Ні

Е. Точно ні

33. Як ти зазвичай реагуєш, коли бачиш, що студента твого віку булять інші?

А. Я не був/-ла свідком цього

Б. Можу спостерігати і подумки підтримувати того, хто цькує, бо цей студент заслуговує на таке

В. Вголос висловлюю підтримку того, хто цькує, особливо якщо цей студент заслуговує на таке

Г. Сміливо приєднуюся до цькування

Д. Я просто спостерігаю, що відбувається

Е. Я нічого не роблю, але думаю, що я повинен/повинна допомогти студентові, над яким знущаються

Є. Я намагаюся якимось чином допомогти людині, яку цькують

34. Як часто ти боїшся, що тебе булитимуть?

А. Ніколи

Б. Рідко

В. Іноді

Г. Досить часто

Д. Часто

Е. Дуже часто

Обробка та аналіз результатів

Обрахунок проводиться за таблицею балів (ключ),

Ключ для підрахунку рівня булінгу в групі/навчальному закладі

Питання	0 балів	1 бал	2 бали	3 бали
1.	-	-	-	-
2.	В	Б	А	Г
3.	А, Б	В	Г	Д
4.	А	Б	В	Г
5.	А, Б	В	Г	Д
6.	А	Б	В	Г, Д
7.	А	Б	В	Г, Д
8.	А	Б	В	Г
9.	А	Б	В	Г
10.	А	Б	В	Г
11.	А	Б	В	Г
12.	А	Б	В	Г
13.	А	Б	В	Г
14.	А	Б	В	Г
15.	А	Б	В	Г
16.	А	Б	В	Г
17.	А	Б	В	Г
18.	А	Б	В	Г

19.	А	Б	В	Г
20.	А, Д	Б	В	Г
21.	А			Б, В, Г, Д
22.	А			Б, В, Г, Д
23.	В		Б	А
24.	А			Б
25.	-	-	-	-
26.	А, Д	Б	В	Г
27.	Г, Д	А	Б	В
28.	Ж	Д, Е, Є		А, Б, В, Г
29.	А, Б	В	Г	Д
30.	Ж	-	-	Решта
31.	А	Г	В, Д	Б
32.	Е, Д	Г, В	Б	А
33.	А, Е, Є	Д	Б	В, Г
34.	А	Б, В	Г	Д, Е
кількість				
множник	* 0	* 1	* 2	* 3
сума	+	+	+	+
разом	=			

Потім знаходиться середнє значення по групі.

Обрахунок та питання-«ключі»:

Бали обраховуються для кожної анкети індивідуально, результати анкет додаються і діляться на кількість учасників, що брали участь.

Запитання-«ключі»

Деякі **питання (2, 3, 4, 5, 6)** сигналізують про окремі проблеми в групі, які можуть бути причиною булінгу і є зонами посиленої уваги. Високі показники (2-3 середній) у запитаннях-ключах показують точки втручання у програмі превенції булінгу.

Запитання-«ключ» 2 — Навчальний заклад має працювати над розбудовою довірливих стосунків студентів та викладачів. Аспекти, які потребують перевірки:

• чи немає викладача/куратор «улюбленців» та «неулюбленців»

• чи має справедливе, рівне ставлення до всіх?

• чи не кричить, не зривається на студентів?

• чи не тримає групу у страху?

Запитання-«ключ» 3, 5 — Ці запитання досліджують **загальну атмосферу, що панує в закладі освіти.** Аспекти, які потребують перевірки:

• чи гарні стосунки у студентів з викладачем?

• чи почувається кожен студент прийнятим?

• чи достатньо розбудовані соціальні мережі всередині групи?

• чи є у групі булінг (можливо, прихований, неочевидний для педагога)

Запитання-«ключ» 4 — Коледж/ліцей має працювати над почуттям

приналежності. Аспекти, які потребують втручання:

• чи є озвученими в закладі освіти загально коледжеві цінності?

• чи підкреслюється почесність приналежності до спільноти коледжу?

• чи має коледж/ліцей символіку, дні одягу в кольорах коледжу, гімн ліцею тощо?

• чи кожен/кожна в коледжі почувається прийнятим?

Запитання**-«ключ» 6** — Коледж має звернути увагу на розбудову дружніх стосунків усередині групи. Звернути увагу також варто, якщо більшість відповідей мають низькі бали (за групою), але одна чи кілька відповідей мають високі (3) бали. Це може сигналізувати про потенційну або актуальну мішень булінгу. Аспекти, які потребують перевірки:

• чи мають студенти достатньо активностей у двійках, трійках, четвірках як під час виконання проектної роботи, так і на перервах?

• чи є студенти, яких інші одногрупники уникають брати до проєктів, команд, активностей?

• чи достатньо проводиться часу групою разом за приємними активностями?

• чи достатньо група має позаурочних спільних активностей? (похід в музей чи парк, перегляд кіно тощо)

Методика 4.
Діагностика для складання психолого-педагогічної характеристики малої навчальної групи (студентської групи)

Мета: визначення рівня розвитку малої навчальної групи у співпраці з куратором групи (майстром, педагогом).

Необхідний матеріал: біполярна шкала характеристик малої навчальної групи, ручка або олівець (або гул-форма).

Хід проведення

Такий аналіз проводиться після проведення попередніх досліджень (конфліктності, соціально-психологічного клімату) за домовленістю з куратором. Здобувач освіти отримує згоду куратора групи (майстра виробничого навчання, викладача), який добре знає специфіку комунікації у цій групі. Фіксується експертна оцінка педагога та спільно з ним робиться висновок щодо прояву основних характеристик студентської групи здобувачів, обговорюються шляхи оптимізації взаємодії у студентській групі.

Інструкція. Карта-схема, що складається з опитувальних аркушів, є п'ятибальною шкалою вмонтовану в набір якостей, що характеризують найістотніші властивості групи.

Оцінка рівня розвитку окремих групових якостей проводиться за п'ятибальною системою:

5 - ставиться тоді, коли якість дуже сильна і постійно виявляється;

4 - виявляється постійно, але не так сильно;

3 - не дуже виявляється;

2 - виявляється протилежна негативна якість;

1 - сильно виявляється протилежна негативна якість.

Наведемо приклад заповнення таблиці.

7. Група прагне спілкуватися і співробітничати з іншими членами.	5	4	3	2	1	7. У групи спостерігається прагнення відокремитися, ізолюватися від інших груп.

5 - ставиться, коли прагнення спілкуватися з іншими групами дуже яскраво виражено;

4 - коли не дуже виражено;

3 - слабко виражено;

2 - більше виражене прагнення відокремитися, чим спілкуватися;

1 - прагнення відокремитися виражено яскраво.

Оскільки якості групи представлені в карті-схемі у більшості випадків за принципом протилежності, необхідно одночасно враховувати і негативні, і позитивні якості. Щоб оцінити яку-небудь якість, необхідно прочитати ліворуч її позитивну оцінку, а праворуч - негативну і лише потім обвести кружечком оцінку проти відповідних балів і вписати навпроти кожного судження прізвища тих студентів, що помітно впливають на цю властивість групи.

Таблиця 2

Напрямки активності групи

Спрямованість						
1. Група активна, сповнена творчої енергії.	5	4	3	2	1	1. Група інертна, пасивна.
2. Група вище за все ставить позитивні духовні вимоги (мистецтво, література, навчання, удосконалення професії).	5	4	3	2	1	2. Група вище за все ставить примітивні матеріальні блага, гроші, розваги тощо.
3. У своїх справах група ставить перед собою суспільно корисні цілі.	5	4	3	2	1	3. Групу відрізняють суспільно шкідливі, асоціальні цілі.
4. Групу об'єднує одна загальна мета діяльності, а не просто подібні цілі кожного члена групи окремо.	5	4	3	2	1	4. У групі об'єдналися люди, у яких лише подібні співпадаючі цілі, але ці цілі не стали загальногруповими.
5. У групі найбільше поважають колективістів, що роблять усе заради інших.	5	4	3	2	1	5. Популярні члени групи - егоїсти, які працюють лише для себе.
6. Члени групи прагнуть постійно спілкуватися один з одним.	5	4	3	2	1	6. У членів групи немає прагнення постійно спілкуватися один з одним.
7. Група прагне спілкуватися і співробітничати з іншими групами.	5	4	3	2	1	7. У групи спостерігається прагнення відокремитися, ізолюватися від інших груп.

8. Групу відрізняють стійкі інтереси.	5	4	3	2	1	8. Групу відрізняє швидка зміна інтересів.
9. Група постійно реалізує свої інтереси на практиці.	5	4	3	2	1	9. Група пасивна, цікавлячись чимось, не прагне це здійснити на практиці.
10. Актив, ядро групи спонукає її до суспільно корисних справ.	5	4	3	2	1	10. Актив спонукає групу до антигромадських справ.
11. У групі справедливо ставляться до всіх членів групи, прагнуть підтримати слабких у загальній діяльності, кожний відчуває почуття захищеності.	5	4	3	2	1	11. Група помітно поділяється на «привілейованих» і «знехтуваних», у ній зневажливо ставляться до слабких членів групи.
Організованість						
1. У групі розумно, доброзичливо вирішуються питання взаємодопомоги.	5	4	3	2	1	1. Необхідність розв'язання групової задачі викликає протидію і навіть конфлікти.
2. Група може самостійно обрати собі організаторів з різних видів діяльності.	5	4	3	2	1	2. Група не може самостійно, без допомоги старших вирішити питання про вибір організаторів або проводить вибори несерйозно за принципом «кого-небудь, тільки не мене».
3. Члени групи взаємодіють у тому напрямку, що приносить успіх усій групі у цілому.	5	4	3	2	1	3. Більшість членів групи орієнтуються на себе і роблять те, що їм зручно і вигідно.
4. Важкі умови, ситуація небезпеки, несподівані сильні впливи ще більше згуртовують групу.	5	4	3	2	1	4. У цих умовах відбувається неузгодженість групи, аж до її повного розпаду.
5. Невдача в досягненні групової мети приводить до ще більшої єдності і згуртованості групи.	5	4	3	2	1	5. Невдача в досягненні групової мети розслаблює групу аж до її повного відмовлення від реалізації даної мети.
6. Група постійно і стійко підтримує зв'язок і здійснює взаємодію з іншими групами.	5	4	3	2	1	6. Група прагне ізолюватися від інших груп, протидіє контактам з ними.
7. Група доброзичливо ставиться до нових членів, намагається допомогти їм пристосуватися та „прижитися” у новому середовищі.	5	4	3	2	1	7.Група вороже ставиться до нових членів, протидіє входженню їх у нове для них середовище.
8. Група легко. вільно, швидко, з високою результативністю	5	4	3	2	1	8. Група не здатна до узгодженості своїх дій.

узгоджує свої дії.						
9. Група є стійким єдиним цілим. Існуючі у групі окремі підгрупи (наприклад, за симпатією) активно взаємодіють одна з одною, підтримуючи загальну єдність.	5	4	3	2	1	9. Група не є єдиним цілим, розпадається на ряд окремих підгруп, які ворогують між собою.
10.Члени групи активно прагнуть зберегти групу як єдине ціле. Група наполегливо протидіє спробам роз'єднатися.	5	4	3	2	1	10. До збереження групи її члени ставляться байдуже. Група легко піддається роз'єднанню або навіть сприяє цьому.
11.Група має здібних, гарних організаторів, що є її авторитетами та повноправними представниками.	5	4	3	2	1	11.Група не має гарних, здібних організаторів.
Інтелектуальна комунікативність						
1.Група має чітке єдине судження про можливості її дійсних організаторів.	5	4	3	2	1	1.Група не має єдиної думки про можливості своїх організаторів. Думка групи про своїх організаторів суперечлива.
2.Всі члени групи прислухаються до думки своїх товаришів і приходять до єдиного судження.	5	4	3	2	1	2.Члени групи не прислухаються до думки своїх товаришів, точки зору протилежні.
3. Члени групи добре і постійно проінформовані про все, що стосується групи: її задачі, внутрішньогрупові стосунки, її місце серед інших груп, результати її діяльності.	5	4	3	2	1	3.В групі не знають про її задачі, про внутрішньогрупові відносини, її місце серед інших груп, результати її діяльності.
4. Група легко знаходить спільну мову, взаєморозуміння при вирішенні групових задач.	5	4	3	2	1	4.В групі немає взаєморозуміння при вирішенні загальних задач.
5. При обговоренні актуальних питань, які стосуються групи і поведінки окремих її членів, група активно досягає єдиної думки і знаходить єдине рішення.	5	4	3	2	1	5. Група не здатна прийти до єдиної думки щодо питань, які стосуються як групи у цілому, так і окремих її членів.
6. У змінюваних життєвих ситуаціях група швидко оцінює зміни, створює нову загальну	5	4	3	2	1	6. Група не здатна оцінити змінену обстановку.

думку.						
7. При оцінці сприйнятливих фактів і подій оточуючого життя у групі існує єдність суджень.	5	4	3	2	1	7.Для групи характерні протилежні судження в оцінці сприйнятливих фактів, подій.
8. Група має єдину і чітку думку про свої досягнення, переваги і невдачі.	5	4	3	2	1	8.У групі має місце суперечлива думка про свої досягнення та невдачі.
9.Група вірно, одностайно оцінює своє місце серед інших груп.	5	4	3	2	1	9.Група невірно і суперечливо оцінює своє місце серед інших груп.
10. Критичні зауваження з боку членів групи приймаються доброзичливо і сприяють створенню єдиної групової думки.	5	4	3	2	1	10. Критичні зауваження з боку одних членів групи приймаються іншими її членами вороже і сприяють роз'єднанню групової думки.
11. Критичні зауваження ззовні групи сприймаються доброзичливо, самокритично і формують прагнення до осмислення і виправлення недоліків.	5	4	3	2	1	11. Критичні зауваження ззовні сприймаються групою вороже і викликають прагнення до відсічі, настоюванні на недоліках, груповій упертості.
Психологічний клімат						
1.Перевага мажорного, піднесеного, доброго загального тону в групі.	5	4	3	2	1	1.Перевага пригніченого, песимістичного настрою в групі.
2.Доброзичливість у взаєминах членів групи, взаємне притягання один до одного, симпатія.	5	4	3	2	1	2.Конфліктність у стосунках, відштовхування, антипатія.
3.Прагнення до спільності переживань подій, життєвих явищ, творів мистецтва.	5	4	3	2	1	3.Тенденція до закритості членів групи щодо один одного, відмова або відхилення від групового характеру переживань.
4.Успіхи або невдачі групи у цілому переживаються яскраво всіма членами групи.	5	4	3	2	1	4.Успіхи або невдачі групи залишають членів групи байдужими.
5. Успіхи або невдачі товаришів викликають переживання, відверту участь інших членів групи. Тут мають місце схвалення, підтримка, а зауваження і критика робляться з	5	4	3	2	1	5.У цих умовах у групі виявляються заздрість, зловтіха, а докори і критика виходять з бажання принизити, образити.

доброзичливих позицій.						
6.У складних ситуаціях відбувається емоційне єднання, загальний мобілізаційний настрій.	5	4	3	2	1	6. У цих умовах група губиться, «розкисає», спостерігається розгубленість, сварки, взаємні звинувачення тощо.
7. Негативна оцінка групи з боку більш широких спільнот або їхніх органів викликає групове співпереживання, що виражає єднання групи і сприяє йому.	5	4	3	2	1	7. У таких обставинах у частини групи мають місце переживання, що виражають роз'єднання групи або сприяють цьому.
8. У взаєминах між емоційними об'єднаннями (угрупованнями за симпатіями) існує взаємна прихильність і доброзичливість.	5	4	3	2	1	8. Угрупування конфліктують між собою, вороже ставляться один до одного.
9. Групові емоційні «вибухи» у складних життєвих ситуаціях (наприклад, загальне обурення, збурювання) регулюються групою і не змінюють якісно зміст її поведінки.	5	4	3	2	1	9.Групові емоційні стани вибухового характеру виходять з-під контролю групи, протікають стихійно і визначають зміст групової поведінки.
10. Членам групи подобається бувати разом, їм хочеться частіше знаходитися у групі, брати участь у спільній діяльності.	5	4	3	2	1	10. Члени групи не прагнуть бувати разом, проявляють байдужість до спілкування, виражають негативне, емоційне ставлення до спільної діяльності.
11.Група здатна стримувати прояв своїх почуттів, коли цього потребують інтереси справи.	5	4	3	2	1	11.Група не в змозі стримувати емоційні пориви в необхідних ситуаціях.

Обробка й інтерпретація результатів

Кількісна оцінка проводиться на основі зіставлення загальної суми за всіма інтегративними властивостями з наступною шкалою виміру рівня розвитку групи:

Рівні розвитку групи	Сума балів за всіма якостями
Високий розвиток	180-220
Вище середнього розвиток	140-179
Середній розвиток	100-139
Недостатній розвиток	60-99

Інтегративність групи веде до узгодженості актів поведінки і діяльності членів групи. Група високого рівня розвитку - це система

інтегративних і диференціальних ознак. Відмінність такої групи від дифузної групи полягає в якісній своєрідності міжособистісних стосунків і взаємодії, а також рівнів розвитку таких загальних характеристик, як ***спрямованість, організованість, інтелектуальна комунікативність, психологічний клімат,*** що і утворюють структуру групи високого рівня розвитку.

Спрямованість - це зміст тих цілей, інтересів і моральних цінностей групи, навколо яких об'єднується більшість її членів. До спрямованості відноситься також готовність групи допомагати іншим групам і вступати у співробітництво з ними, готовність поступитися своїми інтересами заради інтересів усього навчального закладу (у протилежному випадку групі властивий «груповий егоїзм»).

Організованість - здатність групи до самоврядності, уміння самостійно організовуватись у важких або непередбачених ситуаціях, узгоджено висувати лідерів-організаторів, уміння підкорятися вимогам своїх товаришів (лідерів). Умілих лідерів вистачає для організації будь-якої справи. Узгодженість думок і дій, готовність кожного студента взяти на себе ініціативу і підвищену відповідальність. Правильне орієнтування кожного студента в життєдіяльності класу, розуміння того, на якому місці у групі ти знаходишся і які твої обов'язки з цього випливають».

Інтелектуальна комунікативність - це здатність групи швидко і легко знаходити спільну мову, приходити до загальної думки, встановлювати подібність суджень. Студенти задоволені своєю здатністю розуміти один одного з півслова. Взаєморозуміння приносить їм радість і почуття комфорту. Група активізує своїх членів, коли шукає загальне рішення. До думки кожного уважно прислухаються, домагаючись загальної мови і спонукаючи один одного до активного обговорення різних позицій.

Психологічний клімат - перевага того або іншого психологічного настрою (мажорного, піднесеного, песимістичного, пригніченого); ступінь психологічної захищеності кожного студента (доброзичливість у взаєминах, підтримка у важкій ситуації або напруженість у взаєминах, докори, спроби принизити гідність особистості, байдужість).

Емоційна єдність - успіхи або невдачі яскраво переживаються всім колективом. ***Роз'єднаність*** – студенти не прагнуть бути разом, виявляють байдужість до спілкування.

Крім того, оцінюється підготовленість групи: рівень знань, навичок, умінь в тому або іншому виді спільної групової діяльності.

Зміст звіту

1. У запропонованому бланку, розробленому на основі таблиці 2, виставити оцінки за властивостями, які характеризують напрями активності у групі.
2. Розрахувати рівень розвитку навчальної групи за загальними характеристиками: ***спрямованість, організованість, інтелектуальна комунікативність, психологічний клімат*** та підрахувати загальну суму за всіма переліченими вище інтегративними властивостями.

3. Розрахувати середньогрупову оцінку рівня розвитку навчальної групи.
4. Дати письмові відповіді на контрольні питання.

Контрольні питання

1. Які властивості притаманні групі високого рівня соціально-психологічного розвитку? Низького рівня соціально-психологічного розвитку? В чому і в якій мірі вони виявляються у цій групі? Як виявляються ці властивості в щоденному спілкуванні, в навчальній діяльності, у позанавчальний час?
2. Який ступінь інтегративності студентського групи, в чому він виявляється? Чи робить хтось у групі особливий внесок у життєдіяльність цієї групи?
3. Що, на Ваш погляд, обумовлює формування негативних складових рівня соціально-психологічного розвитку студентської групи?
4. Що треба зробити, щоб покращити рівень соціально-психологічного розвитку студентської групи – Ваші міркування, рекомендації?

СХЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

Загальні рекомендації щодо проведення діагностики малої соціальної групи (студентської)

У процесі соціально-психологічної діагностики студентської групи рекомендовано [10] орієнтуватися на **суттєві та системні якості групи**, що зумовлюють розвивальний вплив на особистісний розвиток її членів (таблиця 3).

Таблиця 3

Суттєві та системні характеристики групи

Характеристики групи	Опис прояву	Контрольне питання та міра вияву (від 0 до 100%)
Суттєві якості групи		
Інтегративність	міра єдності, спільності членів групи, що визначається за показниками ціннісно-орієнтаційної єдності її членів (протилежною якістю є дезінтегрованість)	Наскільки студенти групи відчувають себе єдиним спільним, колективом?
Згуртованість		Чи є у групі традиція спільних святкувань днів народжень, іменин чи інших свят?
Мікроклімат	самопочуття кожної особистості в групі, міра її комфортності,	Переважна більшість студентів почувають

	задоволеності (незадоволеності) від переживання приналежності до спільноти	себе в групі комфортно?
Референтність	міра прийняття членами групи групових еталонів (правил та норм)	Переважна більшість студентів групи приймає та виконує правила, встановлені групою?
Лідерство	ступінь провідного впливу певних членів на групу в цілому в напрямі здійснення групових завдань	Чи є в групі особи, які здатні впливати на рішення, що приймаються групою? Чи є в групі особи, які відіграють головну роль в організації навчальної діяльності чи при вирішенні завдань, поставлених перед студентською групою? Чи є в групі особи, які ініціюють неформальне міжособистісне спілкування студентів групи?
Інтрагрупова активність (всередині групи) *Здатність до взаємодії*	міра активізації групою осіб, що її складають здатність співпрацювати при досягненні спільної цілі	Наскільки група здатна активувати своїх членів? Чи характерною для групи є співпраця між її членами?
Інтергрупова активність (між групами) *Відкритість*	ступінь впливу певної групи на інші групи	Чи має ця група вплив на інші групи? Чи спілкуються та співпрацюють члени групи з представниками інших груп?
Системні характеристики		
Групова спрямованість	соціальна цінність для групи прийнятих нею цілей, мотивів діяльності, ціннісних орієнтацій та групових норм	

Організованість	реальна здатність групи до самоуправління та самоорганізації	Чи здатна група самостійно (без впливу куратора, педагогів чи батьків) організуватися для реалізації певної діяльності?
Інтелектуальна комунікативність	розкриває характер міжособистісного сприйняття й встановлення взаєморозуміння в групі, своєрідність знаходження спільної мови між її членами	Чи є для групи характерна співпраця між її членами?
Емоційна комунікативність	емоційна налаштованість групи, міжособистісні зв'язки емоційного змісту в ній	Чи підтримують студенти групи дружні зв'язки між собою?
Вольова комунікативність	здатність групи протистояти труднощам і перешкодам, розкриває її стресостійкість і надійність в екстремальних ситуаціях	Чи здатна група досягти взаєморозуміння у проблемних ситуаціях?
Контактність	частота контактів та взаємодопомоги всередині групи	Чи часто контактують між собою члени групи? Чи допомагають один одному, коли це потрібно?
Інформованість	міра поширення інформації між членами групи	Чи володіють інформацією усі члени групи про події, які відбуваються у шкільному та позашкільному житті групи?
Групова ідентифікація	ототожнення себе з групою, до якої формально належить особа	Чи ідентифікують члени групи себе з нею («мій коледж» , «моя група»)?
Відповідальність	міра ставлення до обов’язків та поставлених навчальних завдань	Чи відповідально ставляться члени групи до своїх обов’язків та завдань, що перед ними стоять?
Колективізм	здатність підпорядковувати персональні інтереси груповим	Чи ставлять члени групи групові інтереси вище особистих та

		протистоять усьому, що роз'єднує колектив?
Цінності групи	Здоров'я Матеріально забезпечене життя (одяг, аксесуари) Наявність хороших та вірних друзів Пізнання (освіченість) Розвиток (робота над собою) Розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) Ігрове проведення часу (комп'ютерні ігри) Сімейні цінності Краса природи й мистецтва Творчість (можливість творчої діяльності) Акуратність (охайність) Вихованість (гарні манери) Життєрадісність (почуття гумору)	Які з цих цінностей підтримуються в групі? Складіть рейтинг цінностей групи.

Для діагностики наведених вище параметрів групового розвитку рекомендовано використовувати цілеспрямоване спостереження за студентською групою. Воно має бути заздалегідь запланованим, а його результати фіксованими (використовуючи контрольні питання з таблиці 3).

Отримання повнішої та різнобічної інформації про групу сприяє спостереження за нею в різних ситуаціях (на заняттях, під час перерв, чергувань, після занять), виконання нею спільних завдань (які студент-практикант також може ініціювати).

Не всі психологічні характеристики групи є помітними під час спостереження, тому для складання психологічної характеристики використовують методи бесід та експертних оцінок куратором, педагогами, майстрами, самими членами цієї групи.

Окрім проведених досліджень за запропонованими методиками 1-3, рекомендовано також застосовувати соціометрію й референтометрію (з якими здобувачі знайомилися під час вивчення курсів з психології та проходження неперервної психолого-педагогічної практики), експертне оцінювання групових характеристик як її членами (студентами), так і навчально-педагогічними працівниками коледжу/ліцею.

За даними дослідження за 3-ма запропонованими у додатку Б методиками, експертним оцінюванням куратора групи (узагальненими й проаналізованими), результатами спостереження здобувач вищої освіти

складає психологічний висновок, який використовує для ознайомлення педагогів з метою раціональної організації навчально-виховного процесу, запобігання розвиткові психологічної дезадаптації студентів й іншим девіаціям їхньої соціальної поведінки, а також для проведення індивідуальної та групової психокорекційної й розвивальної роботи зі студентами.

Перша частина характеристики (констатувальна) складається із п'яти розділів:

1. **Загальні відомості про групу.**

Ця інформація (є в офіційних документах закладу професійної освіти) подається стисло та конкретно. До загальних відомостей належить:

- назва групи;
- кількість студентів;
- тривалість існування (чи змінювався склад, як давно і яким чином);
- віковий і статевий склад;
- наявність студентів, які мають проблеми з навчанням;
- наявність студентів, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- особливості кураторства (тривалість періоду роботи на посаді куратора досліджуваної групи; навчальна дисципліна, яку викладає тощо).

Ця інформація допоможе зрозуміти особливості спільної діяльності групи, ставлення до неї студентів, виявити традиції, визначити їх роль у розвитку студентської групи, з'ясувати вплив куратора на формування й розвиток групи як колективу тощо.

2. **Змістовні характеристики.**

Психологічна структура групи.

Відображає характер взаємин між членами групи. В цьому розділі дається характеристика:

- офіційного активу групи;
- неофіційних лідерів;
- взаємин лідерів;
- пасивних членів студентської групи;
- угрупувань, що мають місце в групі.

Характеризуючи офіційно обраний актив групи, необхідно підтвердити чи спростувати факт управління групою (в обох випадках зазначають причини ситуації, що склалися в студентській групі).

Для виявлення неофіційного активу групи, окрім традиційних методів діагностики – спостереження й бесіди, застосовують і соціометрію, референтометрію.

Вказати вплив лідера на групу (позитивний / негативний; відкритий / прихований у різних ситуаціях та видах діяльності; його роль (зовнішнього представництва, вирішення конфліктів, емоційної «душі» групи, комунікатор з викладачами тощо)).

Проаналізувати характер взаємини між офіційними і неофіційними лідерами (вони співпадають, активно взаємодіють чи, навпаки, протидіють один одному тощо), вказати причини такої ситуації.

Характеризуючи решту студентів групи, особливу увагу приділяють пасивним студентам, яких інші студенти уникають або ізолюють. При цьому необхідно з'ясувати, чи у всіх ситуаціях ці студенти проявляють пасивність, які причини такої їхньої поведінки в групі.

Для того, щоб виявити наявність неформальних угрупувань у групі, можна використати соціометрію (або якусь з її модифікацій). Треба вказати причини їх виникнення й описати характер взаємодії (існування суперечностей, непорозумінь; тісні контакти, довіра, взаємодопомога чи співіснування без встановлення тісних емоційних зв'язків тощо).

Загалом, ця частина характеристики групи повинна містити інформацію про характер спільної діяльності, причини, що її ускладнюють, та пропозиції щодо ефективних шляхів її оптимізації.

3. Характеристика лідерів групи.

Основною метою складання цього розділу є виявлення причин, що спонукають до лідерства. Тому він повинні містити такі відомості:

- якості та властивості особистості (характер, темперамент, соціальна позиція, рівень домагань, самооцінка, критичність, комунікативні, організаторські здібності та схильності, активність, принциповість, особистісна привабливість, доброта, щирість та ін.), що призвели до виокремлення цієї особи як лідера.
- виконання завдань та обов'язків, що сприяли або гальмували висунення студента в лідери;
- чи є студент виразником думок, поглядів, інтересів усієї групи, його більшості, чи тільки окремого угрупування студентів.

У процесі пошуку цієї інформації використовують спеціальні методики, за допомогою яких можна діагностувати рівень розвитку різних психічних якостей у лідерів.

4. Характеристика поглядів, інтересів, переконань студентів.

У цьому розділі необхідно вказати:

- наявність спільних інтересів;
- домінуючі мотиви спільної діяльності;
- наявність сформованих переконань і поглядів;
- наявність громадської думки;
- сформованість професійних інтересів;
- домінуючі мотиви вибору професії.

Кожний висновок необхідно підтверджувати конкретними прикладами з життя групи (участь в загальних по коледжу та групових справах, реакція на події в групі, коледжі/ліцеї, країні, за кордоном тощо).

5. Характеристика рівня розвитку студентської групи як соціальної групи, її відповідності соціально-психологічним параметрам колективу

Цей розділ є узагальнюючим, тому для його написання використовують дані усіх попередніх розділів. Завдання студента-практиканта – розкрити такі характеристики класу:

- *роль куратора*, активу й окремих студентів в організації навчальних, трудових, громадських заходів (вказати, чия активність переважає, які завдання, як і ким вирішуються);
- *згуртованість* (наявність / відсутність протидіючих або конкуруючих угруповань, існування традицій та громадської думки);
- *інтелектуальна єдність* (уміння самостійно приймати обдумані рішення, досягати обопільної думки за результатами обговорення, об'єктивне оцінювання позитивних і негативних якостей групи, адекватність ставлення до критики на свою адресу);
- *емоційна єдність* (загальний емоційний настрій, взаємна симпатія, здатність до співпереживання, готовність прийняти нових членів, ставлення до інших груп і колективів, єдність групи з більш широким колективом, наприклад коледжу/ліцею, спільне переживання успіхів та невдач);
- *вольова єдність* (уміння створювати високий рівень напруги духовних і фізичних сил для розв'язання спільних завдань, подолання перешкод, реакція на невдачі та успіхи, уміння доводити розпочату справу до кінця).

  Послідовно подається характеристика, наведених у таблиці 3 суттєвих та системних характеристик студентської групи.

Розділ завершується висновками про рівень (стадію) розвитку групи як соціальної групи (високий, середній, низький) і динаміку її розвитку (піднесення, спад, застій), про наявність (відсутність) колективу.

Друга частина характеристики передбачає розробку рекомендацій щодо використання отриманої інформації. Здійснюється пошук відповідей на запитання:

- як найбільш ефективно використовувати лідерів в навчальному-виховному процесі?
- які корективи і якими способами можна вносити в процес оптимізації розвитку особистості студентів в умовах групи?
- як організувати подальший розвиток навчальних і професійно-пізнавальних інтересів студентів в умовах групи?
- як сприяти формуванню і розвитку громадської думки, переконань, світогляду групи як цілісної структури?
- які перспективи розвитку групи як колективу і в чому полягає роль куратора в управлінні цим процесом, які конкретні шляхи і засоби управління можна рекомендувати?

ДОДАТОК В

Альтернативний варіант завдань для виконання в особливих умовах проходження практики в умовах воєнного стану (дистанційна форма)
(*визначається індивідуальна за погодженням з керівником практики)*

Кожен здобувач освіти під час виробничої практики має **виконати такі завдання**:

1) Вивчити пізнавальні та особистісні прояви, індивідуально-типологічні особливості студентів однієї з груп (в дослідженні мають взяти участь **усі студенти групи,** за якою закріплений студент під час практики), **за допомогою 4 підібраних разом з психологом закладу методик**.

2) Сформулювати розгорнуті обґрунтовані **загальні висновки** про індивідуальні, вікові та типологічні особливості студентів групи на основі узагальненого якісного та кількісного аналізу результатів психологічного дослідження, охарактеризувати виявлені тенденції в групі, надати обґрунтовані психологічні **рекомендації** щодо подальшої роботи з вихованцями цієї групи.

3) Скласти **психологічну характеристику 1 студента** групи (на вибір здобувача освіти чи за рекомендацією педагога-наставника) (схему наведено у додатку В). Психологічна характеристика подається у звіті разом з додатком, що містить його відповіді на запропоновані методики дослідження, **висновки та рекомендації.**

Психологічна характеристика є комплексною, вона охоплює всі сторони особистості досліджуваного. Для її написання студент повинен з перших же днів практики визначитися з особою досліджуваного вихованця, вести спостереження за ним як під час навчальних занять, так і під час перерв, виховних заходів, екскурсій на виробництво тощо. Бажано провести бесіди не тільки із самим студентом, а й з одногрупниками, куратором, педагогами, батьками. Студент має дізнатися як про загальні дані (прізвище ім'я по батькові, фізичний розвиток, його сім’ю, стан здоров’я тощо), так і про особистісні та індивідуальні характеристики вихованця (риси темпераменту, характеру, самооцінку, рівень домагань, переконання, ідеали, мрії, інтереси, захоплення, настрій, прояви тривоги, поведінку в змагальному процесі, ставлення до праці, фізичної активності, трудові навички та вміння, дозвілля, друзів, статус у групі).

Оформляти характеристику потрібно у вигляді розгорнутих відповідей, проте без переліку пунктів плану, акцентуючи увагу на підтвердженні власних висновків конкретними фактами з життя досліджуваного вихованця, особливо звернути увагу на висновки і конкретні та реалістичні рекомендації щодо подальшого розвитку студента.

Матеріали психологічних досліджень оформляються на стандартних аркушах паперу формату А-4, скріплюються або розміщуються в окремій папці (файлі). Бланки відповідей студентів або узагальнені в таблиці результати (сформовані за даними гугл-форм) обов'язково докладаються до звіту.

Схема психологічної характеристики студента

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТА

І. Загальні дані

Прізвище, ім’я, по-батькові студента;
дата народження;
заклад освіти, група;
спеціальність, яку здобуває:
загальний фізичний розвиток;
стан здоров’я;
сім'я студента: повнота, кількість дітей, порядок народження, структура, умови життя і побуту, взаємини членів сім’ї; конструктивність та екологічність основної лінії сімейного виховання.

ІІ. Особистість студента

Яскраво виражені *позитивні риси характеру*: повага до старших, доброта, емпатія, чуйність, уважність, скромність, доброзичливість, дисциплінованість, організованість, самостійність, акуратність, наполегливість, цілеспрямованість інші позитивні якості (які?). Як часто проявляє їх? Риси характеру, які сприяють ефективності професійної діяльності.

Чи проявляє *негативні риси та особливості поведінки*: грубість, егоїзм, зазнайство, брехливість, черствість, жорстокість, легковажність, лінь, впертість, приниження інших, інші негативні риси (які?)? Риси характеру, які не заважають професійній ефективності.

Чи проявляються у поведінці яскраві риси *акцентуацій характеру*?

Чи має *шкідливі звички* (паління, лихослів’я, залежності та ін.)?

Особливості *самооцінки та рівня домагань* вихованця.

Риси якого типу *темпераменту* проявляє? Як виражаються особливості темпераменту (в емоційній сфері, працездатності, рухливості, товариськості, ін.)?

Переважаючий *настрій* (веселий, сумний, пригнічений, мінорний), його стійкість та циклічність зміни. Чим зумовлюється зміна настрою?

Інтереси студента (перелічити все, чим цікавиться, до чого проявляє потяг та підвищену увагу). Відмітити характер інтересів з точки зору їх змісту, глибини, стійкості. Описати активності та діяльності, проявлені у життєдіяльності студента, чи серйозно ними займається. Докладно з’ясувати: чи любить читати (якщо так, то що читає: художню, науково-популярну чи переважно розважальну літературу); який контент переглядає: відео, анімацію, блоги тощо. Яким жанрам в кіно та музиці віддає перевагу (улюблені гурти, фільми, літературні жанри тощо). Яким комп’ютерним іграм віддає перевагу?

Переконання, мрії, ідеали студента. Чи є люди, яких наслідує (в т.ч. кумири)? Чи є якась мрія у студента? Чи спостерігається домінування тих чи інших *мотивів* (егоцентричних, групоцентричних, гуманістичних) у його поведінці? Якими переконаннями керується у повсякденному житті?

Чи є певні *задатки та здібност*і до якоїсь діяльності (до музики, малювання, спорту, художньої самодіяльності, технічні, артистичні, математичні, організаторські та інші), в чому вони проявляються?

Чи займається *самовихованням*? Якщо так, то які риси намагається виховати у себе.

Загальна *характеристика поведінки* (поводить себе спокійно, стримано, чи проявляє надмірну рухливість, непосидючість). Чи виконує вимоги дорослих (охоче чи примусово)? Чи допускає порушення навчально-професійного режиму та дисципліни? Які типові порушення дисципліни?

Характеристика *емоційно-вольової сфери*: які вольові якості проявляє? який рівень особистісної та ситуативної тривожності? особливості реагування на стресові фактори? специфіка копінг-стратегій під час стресових ситуацій? нервово-психічна стійкість тощо.

ІІІ. Особистість студента в міжособистісних стосунках та навчально-професійній групі

Становище (статус) в навчальній групі (соціометрична/референтометична зірка, формальний/неформальний лідер, популярний, прийнятий, непопулярний, ізольований, відторгнутий), чим це визначається? Чи користується авторитетом, симпатією, любов'ю інших членів групи? Чи задоволений своїм статусом в групі? Якщо ні, то яке положення хотів би зайняти?

*Ставлення до членів своєї груп*и (поважає їх, комунікує навіть за межами навчального процесу, байдужий, неприязний, не любить з ними комунікувати, гнівається на них тощо). Чи рахується з думкою групи? Як ставиться до критичних зауважень студентів студентської групи? Чи намагається вплинути на одногрупників, як?

Чи бувають *конфлікти*: з іншими студентами, куратором, педагогами, працівниками коледжу/ліцею, батьками? Як часто та з якої причини? Як долаються ці конфлікти?

Чи має близьких *друзів* та на чому заснована ця дружба?

Чи має громадські доручення в студентській групі? Як їх виконує?

Чи дорожить перебуванням у коледжі/ліцеї, своїй групі? Що особливо цінує в ній?

Ставлення до педагогів, майстрів виробничого навчання (чи має контакт, довіряє, любить їх, поважає, чи вороже налаштований, підозрілий, ставиться з пересторогою, закритий).

Особливості *міжособистісних стосунків поза межами навчальної групи*, в новому навчальному середовищі (контактність, товариськість, здатність встановлювати та підтримувати контакт, особливості реагування у конфліктній ситуації тощо).

Особливості поведінки під час випробувань (контрольних, опитування). Взаємини з членами групи, підтримка своїх одногрупників, включеність чи відстороненість.

IV. Навчання

Успішність в коледжі/ліцеї (які оцінки переважають, чи однаково встигає з різних предметів, з яких не встигає?). Чи змінилася успішність після переходу зі школи? Рівень знань. Кругозір, начитаність, рівень розумового розвитку.

Вміння вчитися (дотримання режиму дня; організованість; вміння самостійно працювати з книгою, заучувати матеріал, контролювати себе, складати плани, конспекти та ін.). З яких предметів не встигає? Які причини цього?

Ставлення студента до вимог куратора, педагогів, їх педагогічного впливу (активно-позитивно, пасивно-позитивно, пасивно-негативно, активно-негативно, байдуже). Наскільки авторитетним для студента є куратор групи, педагоги, майстри виробничого навчання.

Розвиток *мовлення* (його образність, емоційність, словниковий запас, вміння висловити свою думку письмово та усно).

Інтерес до знань та ставлення до навчання (чи з цікавістю вчиться, до яких предметів виявляє схильність). Як ставиться до оцінки, похвали чи зауважень вчителів та батьків?

Основний/і мотив/и учбової діяльності (пізнавальні. соціальні, утилітарні). Як виконує уроки, домашні завдання (акуратно, недбало, нерегулярно, не виконує, списує)?

Особливості розвитку п і з н а в а л ь н и х процесів:

особливості *уваги*: ступінь розвитку довільності уваги, її стійкість, розподіл, переключення, вибірковість, обсяг;

рівень та характер розвитку довільної та смислової *пам'яті* (заучує матеріал механічно чи за смислом); чи володіє прийомами раціонального запам'ятовування; яка швидкість і міцність запам'ятовування, а також легкість відтворення;

розвиток *уяви* (багатство репродуктивної та творчої уяви в різних видах учбової діяльності); точність, повнота образів уявлень;

розвиток *мислення,* переважаючий тип мислення, прояв порівняння, узагальнення, систематизації, класифікації, абстрагування;

переважаючий тип *сприймання* (зоровий, слуховий, кінестетичний, комбінований тощо).

V. Праця
(уроки професійного навчання, суспільно-корисна праця в коледжі/ліцеї та вдома):

Ставлення до праці (чи поважає працю, чи ставиться зневажливо; чи зацікавлений у суспільній корисності своєї праці; чи любить працювати; що саме приваблює: процес праці, зроблена річ чи оволодіння певною навичкою).

Чи має *трудові навички та вміння* (які?). Чи легко їх здобуває? Чи є звичка до тривалих трудових зусиль? Чи бере участь в праці сім'ї?

Яким *видам праці віддає перевагу* (розумовій, фізичній)? Організованість та дисциплінованість в праці.

VI. Дозвілля

Чи має *стійкий інтерес* до якоїсь певної галузі знань, науки, діяльності? Якщо так, то до якої? Як проявляє свій інтерес?

Чи бере участь у роботі: гуртка, секції, факультативу (в коледжі/ліцеї та поза ним)? Якщо так, то в якій і де?

Чи проявляє потребу в творчій діяльності: технічній, літературній, образотворчій, музичній, іншій (якій?)?

Чи має хобі? Чи цікавиться суспільно-історичними подіями, періодичними виданнями, пресою? Якою, як часто?

Як проводить свій вільний час? Чи має раціональний режим відновлення між заняттями (в коледжі/ліцеї)?

VII. Професійна спрямованість

Якими *професіями цікавиться*? Чи має стійкий професійний намір? Якщо так, то ким хоче бути? Чи має досить чітке уявлення про майбутню професію? Чи знає про вимоги обраної професії до людини?

Яке *ставлення до обраної професії*? Хто був ініціатором занять цим видом професійної діяльності?

До якого *типу професій має схильність*: людина-людина, людина-природа, людина-техніка, людина-знакова система, людина-художній образ?

До якого *типу діяльності має схильність* (пізнавального, пошукового, перетворюючого)?

Чи розпочав самостійну підготовку до майбутньої професії? Чи намагається перевірити свої професійні інтереси в практичній діяльності? Якщо так, то як саме? Який мотив вибору професійного навчання? Чи має намір працювати за обраним професійним напрямком.

Чи схвалюють батьки професійні наміри студента? Якщо ні, то чому? Що пропонують?

VIII. ЗАГАЛЬНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ВИСНОВКИ

Основні позитивні та негативні якості, риси особистості студента, які яскраво проявляються.

Зовнішні та внутрішні причини перешкод та недоліків, що має студент (умови сімейного виховання, хвороби, відсутність певних здібностей, навичок роботи, неорганізованість, вплив соціального оточення і т.д.).

Найважливіші психолого-педагогічні завдання, які стоять перед куратором, педагогами, майстрами виробничого навчання, шляхи подальшої виховної роботи зі здобувачем освіти. Перспективні напрямки розкриття потенціалу студента. Рекомендована стратегія індивідуального підходу у навчально-професійному та виховному процесі вихованця. Рекомендації куратору, педагогам, активу студентської групи, батькам та самому здобувачу професійної освіти.